

PIRAMIDA

NEODVISNA REVIJA ZA POLITIČNA, SOCIALNA,
KULTURNA VPRAŠANJA IN LEPOSLOVJE

LETO I.

ŠTEV. 7—8.

V S E B I N A :

Demoralizacija in apatija. — VLADIMIR RUPNIK: Razmerje slovenskih sodobnikov do slovenstva in jugoslovanstva. — JOŽE KRIVEC: Haloze. — VINKO ŽITNIK: Fantovske pesmi. — JOŽE KRIVEC: V žetvi. — DOBRIGOJ: Pohorski triolet. — LOJZE BIZJAK: Sirota Ivanka. — Dr. C. O.: Dva ljubljanska razgovora. — VINKO ŽITNIK: Premlada. — JOŽA BRATKOVIČ: Slovenska pot v pogubo. — RADIVOJ REHAR: Komunizem, fašizem in demokracija. — PAVEL PIRIN: Razmišljanja ob »Nikolaju II.« — OBZORNIK: Naša gledališča: Mariborska drama (-r.). — Ljubljanska opera (D. Cv.). — Likovna umetnost: Peta razstava kluba »Brazde« v Mariboru (R. R.). — Nove knjige: Anton Melik: »Slovenija« I. in II. del (B. S.). — SPD Ruše 1901 — 1937 (B. S.). — Razni zapiski: Umetnost v nacistični Nemčiji (B. K.). — Jugoslovanski jezik (V. R.). — Svetovna literarna senzacija (R. R.). — Popravek napak.

11

9

3

6

MARIBOR

NOVEMBER—DECEMBER

Revija „PIRAMIDA“ izhaja v začetku vsakega meseca.

Naročniki kolekcije knjig za poslovno leto 1936/37 jo prejema**jo brezplačno**, za ostale naročnike stane naročnina za vse leto 60 Din, za pol leta 30 Din, za četrt leta 15 Din. Posamezna številka 7 Din.

Uredništvo in uprava v Mariboru, Prečna ulica 3/I.

Izdaja in zalaga: Založba »Piramida« v Mariboru.

Predstavnik in urednik: Radivoj Rehar, pisatelj in publicist v Mariboru.

Tiska: Mariborska tiskarna d. d. v Mariboru.

Predstavnik: Stanko Detela v Mariboru.

NAROČNIKOM NAŠIH PUBLIKACIJ!

Izdaja knjige »NIKOLAJ II.« in revije se je nekoliko zakasnila, kar je povzročilo v prvi vrsti neredno plačevanje naročnine. Sedaj smo zagotovili založbi redno poslovanje, izdali knjigo in dvojno številko revije. Da nadoknadimo zamujeno, bomo izdali tudi 9. in 10. številko »PIRAMIDE« v skupnem sešitku. Ostale publikacije prejmejo naročniki v krajšem razdobju.

Iz nastalih tehničnih ovir smo morali spremeniti tudi knjižni program v toliko, da izdamo R. Reh ar ja roman »SIDO SILANOVO« šele v prihodnjem poslovnem letu. Namesto njega izide kot tretja knjiga Reharjev prevod znamenitega romana francoskega pisatelja Alphonsea Daudeta »LIDIJA FENIGANOVA«, ki bo gotovo zadovoljil vse naročnike. V uvodu h knjigi je orisal prevajalec tudi dobo in delo A. Daudeta.

Iskreno prosimo vse naročnike, naj nam ohranijo tudi v bodoče svojo naklonjenost in naj z vplačevanjem naročnine ne odlašajo. Založba »Piramida« ni pridobitno, ampak le kulturno podjetje, delujoče v narodno izpostavljenem obmejnem Mariboru.

Program za drugo poslovno leto bomo izdali že meseca februarja. Ako kdo ni prejel knjige in vseh števil revije, naj nam takoj sporoči po dopisnici.

Uprava Založbe „Piramide“,
Maribor, Prečna ulica 3/I.

Priporoča se special.
trgovina bonbonov

Rado Tiplič

MARIBOR,
Kralja Petra trg 9

Modna manufaktura

Franjo Majer

MARIBOR

GLAVNI TRG 9

Telefon 28-86

Vremenski preroki napovedujejo
zgodnjo pomlad 1937, zato bo
naša modna manufaktura
že od začetka marca založena z
vsemi pomladanskimi novostmi

Za praznike

**DR. OETKER-JEV
PECILNI PRAŠEK
IN
VANILINOV SLADKOR**

ne pozabiti!

Prodajalna mestnih podjetij

MARIBOR, Aleksandrova cesta 13, telefon 25-23

Največja izbira lestencev, svetilk in apar-
atov za obrt, industrijo in gospodinjstvo

Samoprodaja »MIELE« izprašilcev
od Din 1.150,- naprej!

Odjemalci toka imajo
pri nakupu likalni-
kov velike plačilne
ugodnosti

Oglejte si brezob-
vezno našo zalogo

Aga - Ruše d. d.

udružene jugoslovenske
tvornice acetilena in oksigena izdelujejo:

kisik (oxigen) najčistejši 99·8%,
Dissous-plin, raztopljen in stisnjen
acetilen v jeklenih valjih

in dobavljajo:

acetilenske aparate in vse ostale
potrebščine za autogeno varenje

Travnica za dušik

D. D.

Ruše

izdeluje umetna gnojila:

apneni dušik, oljen in neoljen,

40 % sečnino,

16 % apneno sečnino,

nitrofoskal - I, 6 : 8 : 8,

nitrofoskal - II, 8 : 4 : 8,

nitrofoskal - III, 10 : 4 : 4,

nitrofos - 12 : 4

ter

karbid za acetilensko razsvetljavo,

ferrokrom in

korund.

TISKARNA
LITOGRAFIJA
OVOJNI TISK
KNJIGOVEZNICA
PLAKATIRANJE

Mariborska tiskarna d. d.
Maribor, Telefon 20-24

DEMORALIZACIJA IN APATIJA

Socialna kriza in v polpretekli dobi uvedena politična metoda sta rodili pri nas dva usodna pojava: demoralizacijo in apatijo. Pokazali sta se obe najbolj vidni v naši strankarski politiki, od koder segata polagoma v vse ostalo javno in celo zasebno življenje. Tako vidimo na eni strani kako prehaja velika množica ljudi ob vsaki spremembi režima iz ene v drugo politično stranko, na drugi strani pa skoraj enako množico, ki se je vase zakrknjena umaknila iz političnega življenja in stoji apatično ob strani. V prvi je ubit čut prepričanja, značajnosti in sramu, v drugi vere, zaupanja in poguma.

Socialna beda in bič teroriziranja sta upognila duše šibkih in odvisnih. Na mesto samozavesti in poštenja je stopil oportunizem, ki vklanja tilnik in obrača plašč po vetru, samo da jadra dalje skozi viharje današnjih mračnih in žalostnih dni. Vse suženjsko klečeplaztvo, ki so ga bili dnevi našega narodnega osvobojenja izpod avstrijskega jarma vsaj na zunaj zabrisali, a je samoživo dalje dremalo kot slovenski atavizem v motni podzavesti, se je znova prebudilo in zavladalo v vriskajočem zmagoslavju nad vso našo vtesnjeno domovino. In iz njega se je rodilo zatajevanje načel ter izdajstvo idej, strank in svojih bližnjih. V zvezi z njim raseta denunciantstvo in škodoželjnost. Ideali so izginili, ker razglašeni so bili za greh, in kdor jih je še spoštoval, je bil bičan. A biti lačen, bičan in ostati kljub temu zvest svojim idealom, to zmore samo heroj! Taka je danes podoba enega dela naše slovenske javnosti, našega slovenskega naroda.

Podoba drugega dela tudi ni dosti lepša. Ta del, ki morda socialno ni tako odvisen kakor prvi in ga bič težje doseže, morebiti poštenja in idealov še ni popolnoma izgubil, vendar nima več poguma, da bi jih javno izpovedoval in se za nje bojeval. Izgubil je vero, ker bil je že prečesto varan, varan v načelih in dejanjih, varan po strankah in osebah. Zagrenjen in otopel se je pogreznil vase, gluha za vse besede in klice, naj prihajajo od koderkoli. Iz te apatije ga ne premaknejo niti grožnje v bližini žvižgajočega biča. V njem se je utrdilo prepričanje, da je vse zaman, da mora razvoj sam svojo pot. Njegova edina, a pasivna, fatalistična vera je, da bodo nekoč nekje in nekako sami dozoreli novi, lepši, boljši časi. Kakor da ti časi ne bi bili odvisni od aktivnih človeških stremeljenj, dela in bojev!

Demoralizacija prve polovice, ki se je porodila iz socialne bede in političnih metod naših strank, ne ostaja samo v krogu strankarske politike, širi se od

tu na vsa področja naroda, družbe in družine; posega celo že v kulturo, prosveto, gospodarstvo in vse socialno življenje. Apatija druge je pa rodila neinicativnost, ki pomeni že sama po sebi pasivnost, to se pravi — z a s t o j. A zastoje je nazadovanje, ki se izraža v vsem, kamorkoli pogledamo. Pusto, mrtvo in tiho je postalo po naših slovenskih mestih, trgih in vaseh, kakor da živi v njih ljudstvo brez volje, poguma in veselja do življenja in ustvarjanja. Nikjer ni več nekdanje vedrine, nikjer sproščene radosti, saj celo še krika bolečin ni več. Kakor stroj samogibno opravlja naše ljudstvo svoje vsakdanje posle. Življenja ne ustvarja in ne uravnava več ono, življenje vleče samo njega dalje.

So se naši odgovorni voditelji že kdaj nad vsem tem zamislili? So se pogreznili vase in se vprašali, kam vodi ta in tak razvoj naš narod? Kakšni bodo nasledki demoralizacije in apatije? So se že zavedeli, da vodi politično vzgajanje k demoralizaciji in apatiji v uničenje temeljev družbe in javnega življenja sploh; da bodo posledice vidne tudi še v generacijah, ki komaj prihajajo; da preži na koncu te poti narodna poguba? Ne verujemo, ker sicer bi se zgrozili nad svojim lastnim delom, kajti odgovornost za vse to pada na nje! Za to odgovornost bodo nekoč klicani pred sodnika, ker bedi prav tako nad življenjem posameznikov kakor človeških skupin, in torej tudi celih narodov, neka neizprosna logika, ki nobenega greha ne pozabi in ne odpusti. Zgodovina nam jo izpričuje v tisoč primerih.

Slovensko javno, zlasti politično življenje, ni bilo še nikoli tako zdemorali-zirano, kakor je v zadnjih letih, in še nikoli tudi ni bilo tako kaotično. To demoraliziranost in kaotičnost so ustvarili naši politični in javni delavci sami, ko so pričeli na veliko zlorabljati najsvetejša gesla in najčistejše ideale za postranske namene. Sami so jih s tem poteptali v vsakdanje pocestno blato. Za uresničenje svojih namenov so se poslužili vseh sredstev: zavijanja resnice, laži, varanja, blatenja in hujskanja. Vsega, kar je daleč od morale in etike.

Morala, etika, aktivnost in bodočnost naroda so pa nad vsemi strankarskimi interesi; dragocenejše so od vseh volilnih zmag in moči režimov. Kdor jih mandra, ne bo dolgo deležen sadov svojega dela, ker si bo sam izpodkopal temelje in bo sam pomandran. Toda posledice greha bodo vendarle ostale še dolgo potem. Izbrisale jih bodo šele bodoče dobe, ki bodo prišle po izgubi dragocenih kapitalov, težkih žrtvah in še težjih preizkušnjah.

Ali res ni mogoče že prej zaustaviti tega razkroja in pričeti rane zdraviti, namesto povečevati? Ali smo res udarjeni s slepoto, zato ker smo namenjeni pogubi? Človek bi to skoraj verjel, ko vidi kako zaman so vsi klici k iztрезnjenju in spreobrnitvi. In vendar so ti klici še edino, kar je svetega v naši sedanosti. Ko bodo še oni onemeli, bo ura usode že bila. Prelomili se bosta dve dobi naše zgodovine.

RAZMERJE GENERACIJ SLOVENSКИH SODOBNIKOV DO SLOVENSTVA IN JUGOSLOVANSTVA

Znani francoski pisatelj André Maurois je objavil pred dvema letoma esej, v katerem je skušal razčleniti francoske sodobnike v generacije, kakor so se izoblikovale po svojih notranjih, duhovnih nagnenjih. Pri tem je ugotovil, da se francoski sodobniki ne ločijo le po generacijah decenijev, ampak skoro že po letih, kar velja zlasti za novejšo mladino. Vendar se dajo potegniti črte ločnice nekako po petih starostnih obdobjih. Ta obdobja bi bila: I. generacija do 25. leta, II. od 25 do 35 let, III. od 35 do 45 let, IV. od 45 do 55 let, V. od 55. leta dalje. Pri tem je pa seveda naglasil, da te skupine niso nekaj absolutnega, saj ne velja, da bi bili n. pr. vsi do 25. leta revolucionarji ali vsi od 55. leta dalje konservativci. Nasprotno, revolucionarje nahajamo prav tako med zastopniki vseh generacij sodobnikov, kakor konservativce, progresiste, realiste, oportuniste itd. Kljub temu je Maurois ugotovil, da prevladujejo v vsaki naštetih petih generacij sodobnikov neka splošna nagnenja, ki so za posamezno skupino značilna in ji dajejo posebno karakterizacijo.

Bilo bi gotovo zanimivo, napraviti podobno razčlenitev in opredelitev tudi za generacije slovenskih sodobnikov, toda morali bi se poglobiti v dolg in naporen studij, ako bi hoteli zajeti celotno duhovno karakterizacijo. Omejiti se je zato treba na ožje področje: *1. na slovensko sodobno intelektualno inteligenco, in 2. na eno samo vprašanje, na razmerje te inteligence do vprašanja slovenske narodnosti.* Zakaj nobeno vprašanje ni pri nas trenutno važnejše, kakor to, in dokler ne bo docela razčiščeno, na Slovenskem ne bo konca duhovne krize in zmede, ki se nam odkriva pogubno na skoro vseh, ne samo duhovnih, tudi političnih, prosvetnih, kulturnih, gospodarskih, socialnih in drugih področjih. Dokler si vsi Slovenci ne bomo edini glede vprašanja: ali smo samosvoj narod do vseh nasledkov samosvojega življenja, ali pa smo samo pleme neke večje narodne skupnosti, bomo večno tavali v megli kompromisov med narodom in plemenom, ki nas lení, da ne izpolnjujemo ne dolžnosti skupine prvega ne skupine drugega položaja.

Radi tega je torej naše najbolj važno sodobno vprašanje: kakšni so odnošaji živih slovenskih intelektualnih generacij do tega problema? Odgovor na to vprašanje nam bo šele povedal, ali se bo slovenstvo utopilo kot nekaj plemenskega v neki drugi, večji narodni skupini, v našem primeru jugoslovanski, ali pa se bo osvobodilo dvomov in se vrnilo k zavesti slovenske narodne samobitnosti, katero bo ohranjalo, izpopolnjevalo in stopnjevalo v vsej, zlasti kulturni rasti.

Pri tem vprašanju čutimo, kakor Francoz André Maurois, da je diferenciacija tudi na Slovenskem večja, kakor jo more pokazati razčlenitev na pet sodobnih generacij; na drugi strani pa opazamo vendar toliko skupnih potez »de-

cenistov« tudi glede našega ožjega problema, da jih lahko uporabimo za splošno merilo. Zato se poslužimo Mauroisjeve metode, kakor tudi reda razčlenjevanja od V. proti I. skupini, od starih do mladih. Samo na ta način moremo ugotoviti razvoj iz preteklosti čez sedanost v bodočnost, ali rast od debela do vej ter zadnjih plodov.

Generacija *nadpetinpetdesetletnikov* je dozorela v splošnem še v 19. stoletju, ali vsaj ob prelomnici 19. in 20. stoletja. Dobila je svojo duhovno podobo v času splošnega miru in ustaljenosti na vseh področjih javnega življenja. Rojena in vzgojena v taki dobi, ni mogla biti in ni bila revolucionarna, bila je progresivistična. V državnopravnem oziru je čutila v bivši Avstriji stoletno, več ali manj neporušljivo tvorbo, s katero je skušala spraviti v sklad tudi svoje slovenstvo. Glede slovenstva sta živela v njej še zelo močna odmeva dveh velikih ideologij začetka in sredine 19. stoletja: Kollárjevega romantičnega vseslovanstva in Kopitarjevega realističnega avstroslavizma. Vendar je bila realnost Avstrije dosti močnejša od romantike megle-nega vseslovanstva. V duhu te generacije se je pa kljub temu mešalo oboje v neko nejasno podobo, ki ni kazala konkretnih ciljev. Generacija je bila sicer po zavesti slovenska, na zunaj včasih močno narodna in rodoljubarska, slovenstva pa ni gledala kot nekaj absolutno samostojnega, ampak je videla za njim vedno še — slovanstvo. Zato tudi ni pričakovala rešitve slovenskega problema iz slovenstva za slovenstvo, ampak iz slovanstva za slovanstvo. Vendar tudi v tem slovanstvu ni poznala neke konkretne poti, n. pr. jugoslovanske. Hrvati so ji bili sicer »bratje«, prav tako tudi Srbi, a ti že bolj v megli vseslovanstva in brez konkretnih obrisov, najmanj seveda političnih. Njeni odnošaji do Srbov so bili prav za prav enaki odnošajem do Bolgarov in ostalih Slovanov izven Avstro-Ogrske.

Državopolitično ni imela ne slovenskega ne jugoslovanskega programa; še celo za stari ideal »združene Slovenije v okviru Avstrije« se ni resno bojevala. Njena glavna skrb je bila ohraniti in obraniti slovenstvo pred Nemci in Italijani »za slovanstvo«. Čemu, in kaj bo potem, ni vedela in resno o tem tudi ni razmišljala. Iz te megle jo je predramilo šele kronanje kralja Petra I. za kralja Srbije. Vendar so bili tisti, ki so postali na ta dogodek pozorni, še bele vrane. Nekoliko bolj so to generacijo zainteresirali dogodki ob aneksiji Bosne in ob prvi in drugi balkanski vojski. To zanimanje pa zopet ni prese-glo zavesti vseslovanstva in ni dobilo še nobenih konkretnih oblik. V takem razpoloženju je dočakala usodno leto 1914.

Ob izbruhu svetovne vojske je bila ta generacija stara od 34 let dalje. Da se bije boj za usodo Slovanov, in torej tudi Slovencev, je dobro čutila, kakor jo je tudi v splošnem bolelo, da se več ko napol slovanska Avstro-Ogrska vojskuje proti trem slovanskim državam: Rusiji, Srbiji in Črni gori. Vendar je bila po ogromni večini avstrijsko patriotična in v splošnem tudi prepričana, da bodo zmagale osrednje sile. Le včasih je o tem podvomila, a za primer zmage antantnih sil ni imela še nobenega konkretnega programa. Zato tudi

ni ničesar storila za usodo Slovencev, ampak se je na srečo in nesrečo vdala čudni, megleni veri, da bo vseslovanstvo, ako bo zmagala antanta, že samo poskrbelo tudi za Slovence, ne da bi bilo treba s prstom migniti. Ker je ta generacija vodila slovensko usodo tudi l. 1918. in 1919., se ne smemo čuditi, da v najusodnejših dneh ni vedela storiti drugega, kakor verovati v pravičnost antante, »ki bo že na mirovni konferenci sama prav uredila slovenske meje«. Zato ni segla po Koroški, dokler je bil še čas, in je sama čakala na nas kakor zrel sad, in tudi ni ničesar storila glede Primorja in Prekmurja.

V drugi polovici svetovne vojske se je pričela ta generacija, zlasti pod uplivom Čehov, nagibati v smer majske deklaracije, sprva še v »okviru cesarske Avstrije«, a pozneje vedno bolj v smislu nove neodvisne in samostojne Jugoslavije. Tako jo je prinesel v Jugoslavijo tok dogodkov sam, in prav tako brez jasne zavesti ter brez programa, zlasti pa še brez razčiščenega stališča do problema slovenstva v jugoslovanstvu, kakor jo je zanesel prej v svetovno vojsko. Sredi nove Jugoslavije je stala začudeno, kakor utopljenec sredi ladje, na katero so ga prinesli drugi nezavestnega iz morskih valov. Polotilo se je je silno navdušenje, v katerem je bila pripravljena žrtvovati za novo svobodo vse, tudi slovenstvo samo. Kaj in kakšna je ta svoboda, ali vsaj kaj in kakšna naj bi bila, ta generacija ni vedela. In kakor je prej fatalistično verjela v odrešilnost vseslovanstva in antante, tako je verjela sedaj v vseodrešilnost jugoslovanstva. To jugoslovanstvo, v katerem zopet ni videla realnosti srbstva, hrvatstva in slovenstva, »bo že samo odredilo tudi Slovincem njihov položaj v Jugoslaviji. Storilo bo samo, da bomo Slovenci enakopravni v politiki, gospodarstvu, kulturi itd.«. Kakor je pustila Nemcem in Italijanom, da oni določajo naše meje, tako je pustila Beogradu, da nam sam da tisto, kar se mu zdi potrebno in prav.

Navajena gledati pred letom 1918. na slovenstvo skozi romantična očala vseslovanstva, je pričela po l. 1918. gledati na svoj narod skozi prav tako nerealna, prav tako romantična očala jugoslovanstva. V pojmovanje, da obstoja v realnem dejstvu tudi po l. 1918. neki slovenski problem, se ni mogla živjeti. »Saj smo pripeljali Slovence v slovanstvo (jugoslovanstvo), kar je bil naš cilj; kaj hočete še več?« se glasi deloma še danes njeno začudeno vprašanje.

Druga generacija obsega *petinštiridesetletnike* do *petinpetdesetletnikov*. Dozoreli so že v 20. stoletju, v letih od 1900 do 1914, torej v dobi, ko se je ustaljenost druge polovice 19. stoletja usodno rušila in so občutljivejše duše že slutile bodoče potrese. Glavni predstavniki te generacije, zlasti v tako imenovanih naprednih vrstah, so dobili svoje duhovne temelje v Pragi, kjer so studirali univerzo in se navdušili za češki realizem. Slovanstvo je dobilo v njih predstavah konkretnije, realnejše oblike, na slovenstvo so pa gledali že skoraj spočetka v zvezi z jugoslovanstvom, dasi zopet bolj realno kakor romantično. L. 1904. v Srbiji, l. 1908. v Bosni in l. 1912. na Balkanu je odpiralo tej generaciji že precej jasne poglede. V večnost in neporušljivost Avstrije ni več verjela, kakor prva generacija, dasi konkretno še ni vedela, kako naj bi

se razvijali dogodki, iz katerih bi izšle velike svetovnozgodovinske spremembe. Iskala je konkretnjših, realnejših stikov s Čehi, še bolj pa s Hrvati — in prvič v slovenski zgodovini s Srbi. Iz njenih mlajših vrst so izšli prvi voditelji »Jugoslovanske revolucionarne omladine« in mnogi poznejši jugoslovanski *legionarji*. Iz te generacije je bilo ob začetku svetovne vojske tudi največ »srbofilov«, odgnanih v ječe, konfinacijo in internacijo.

L. 1914. je bila ta generacija stara 23 do 33 let. Izbruh svetovne vojske je čutila kot pričetek obračuna med Slovani in Germani ter razpada Avstro-Ogrske. Slovanstvo je pojmovala kot realno sodelovanje slovanskih narodov s konkretnimi političnimi, zlasti državnopolitičnimi cilji. V majski deklaraciji ni videla »habsburškega okvira«, ampak sredstvo za uresničenje »*državnega osvobojenja in zedinjenja Jugoslovancov*«. Važnejše kakor gibanje v smeri majske deklaracije, se ji je zdelo delo Jugoslovanskega odbora, jugoslovanskih legij in antantnih čet. V kraljevini Srbiji je videla jugoslovanski P i e m o n t. Slovenstvo, na katerem je stala kot na temelju za bodočo skupno stavbo Jugoslovancov, ji radi tega *ni bilo cilj, ampak start*. Programatično je izjavljala, da je jugoslovanska, toda ne iz slovanskega zanesenjaštva, kakor starejša generacija pred njo, ampak iz konkretnih in realnih vzrokov. Prekvašena do mozga z realizmom, je menila, da Slovenci ne moremo kot samosvoja narodna enota ničesar pomeniti, ker je gledala na nje le kot na *k v a n t i t e t o*, ne pa tudi na *k v a l i t e t o*. Zato je oznanila svetu, da smo Slovenci, Hrvati in Srbi en narod, ne le v političnem, ampak tudi v *e t n i č n e m* smislu. Na svojo zastavo je napisala geslo: »*Narodno in državno edinstvo!*« Za te ideale je žrtvovala dosti svojih pripadnikov, mučenike v ječah in mrtve na bojiščih. Pa tudi tisti, ki so bili na zunaj pokorni Avstriji, so v srcu čutili povečini s svojimi sodobniki po ječah in legijah. Vendar se kljub vsemu svojemu realizmu nikoli niso povzpeli do realnega konkretiziranja svojega »integralnega jugoslovanstva«, ki se je po l. 1918. spremenilo v »*j u g o s l o v e n s t v o*«. Nikoli, niti prej niti poslej, niso povedali, kaj si je pod tem terminom treba končno predstavljati: ali opustitev slovenščine in sprejem srbohrvaščine, ali opustitev cirilice in sprejem latinice itd. Njim se to ni zdelo važno: »*Te probleme bo rešilo bodoče skupno življenje Slovencev, Hrvatov in Srbov samo, nam je treba skrbeti le za to, da se razlike ne povečajo, ampak odstranijo*«, je bila njihova izpoved.

L. 1918. jih je našlo večinoma v podrejenih položajih; vodili so še ljudje iz prve generacije sodobnikov. Vendar so postali nekateri že člani ljubljanske vlade, pozneje pa poslanci, ministri in bani. In med tem, ko so starejši v svojem fatalizmu še oklevali, ne da bi se mogli odločiti za kakršenkoli trdnejši korak, so ti energično posegli v tok dogodkov in *žrtvovali slovensko prevratniško samoupravo integralnemu unitarizmu, ki se je pa kmalu sprevrgel v hegemonistični centralizem*. Dočim so pripadniki prve generacije dopustili to iz svoje neorientiranosti in slovanskega zanesenjaštva, so pripadniki druge generacije storili to v realni zavesti. Pri tem jih pa niso vodili samo načelni, ampak zopet tudi praktični, realni razlogi: zavedali so se, da bodo z uniče-

njem slovenske avtonomije in uvedbo centralizma odrinili s poti starejšo generacijo in zagotovili sebi neomejeno oblast vladanja v Sloveniji.

Pripadniki te generacije so torej zavrgli slovenstvo iz čisto realnih razlogov, prav tako, kakor tisti, ki so se pred letom 1914. zatekali iz enakih realnih razlogov med Nemce ali Italijane, le da so ostali na temelju slovanstva. Kot oportunistični realisti slovenstva ne pojmujejo in ga sploh do bistva ne morejo razumeti, ker jim manjka tisti globlji duhovni čut za kvalliteto, ki ni odvisna od kvantitete in stoji celo nad njo. Ker slovenstvo ograža njihovo oblast, ga sovražijo in preganjajo, dasi ne odkrito, kajti politična taktika jim tu narekuje vedno previdno dvojno igro.

Tretja generacija obsega *petintridesetletnike* do *petinštiridesetletnikov*. To je generacija, ki jo je duhovno izoblikovala najsilnejša doba svetovne vojske. V njihovi zavesti ni nikoli živela večnost in neporušljivost habsburške Avstrije. Bili so od nje odmaknjeni še mnogo bolj kakor druga generacija, generacija realistov. Njeni starejši letniki so dali kot srednješolci ali akademiki prvih semestrov »*Jugoslovanski revolucionarni omladini*« večino članstva in tudi precej legionarjev. L. 1914. so bili stari od 13 do 23 let, zato niso ne med vojsko ne ob prevratu aktivno soodločali o naši usodi. Njihovo poslanstvo ni bilo v narodnih svetih, ljubljanski deželni in beograjski državni vladi. Zato za okrnitev naših mej in izgubo samouprave niso odgovorni. Za ustanovitev Jugoslavije pa niso storili nič manj kakor realisti, marveč prej še več, kajti samo oni so bili tisti, ki se v svojem mladostnem zanesenjaštvu niso strašili niti avstrijske vseomogočnosti niti ječ in vešal. Izpovedali so na glas svoje jugoslovanstvo tudi tedaj, ko so se romantiki še samogibno klanjali Dunaju in cesarju in ko so realisti le na tihoma vrtali mine pod habsburško monarhijo. S tem so dali prvim in drugim zalet v jugoslovansko smer, zrevoltirali so množice in jih tako pripravili, da so l. 1918. skoraj brez izjem pozdravile novo državo, dasi so bile malo prej še avstrijske.

Duhovna struktura te generacije je pa čisto svojevrstna, različna od realistične. V njej sta v neki meri lastnosti obeh prejšnjih generacij: romantizem in realizem, kar se je združilo v paradoksalen konglomerat. Razen teh dveh sestavin nahajamo v tem konglomeratu še zagrènjeno st in zbegano st. Vse to ne dá tej generaciji, da bi se ustalila, enotno usmerila in uveljavila. Marsikaj jo privlačuje k romantični, marsikaj k mlajši generaciji, dejansko je pa zajeta v kroge realistične, dasi jo sovraži in se bojuje proti njej, da bi jo zrušila z vodilnih mest in se jih sama polastila. V svojem nihanju se nikoli ne znajde in ne ustali. Je tipična generacija s prelomnice dveh zgodovinskih dob, predvojne in povojne, generacija predhodnikov, odvajenih živeti po starem, a ne navajenih na novo.

Ko je pričela zoreti, jo je usoda vrgla v jugoslovansko zanesenjaštvo še preden se je mogla zasidrati v slovenstvu. To zanesenjaštvo je bilo na eni strani glede države skrajno jasno in realno, glede naroda pa prav tako skrajno megleno in romantično. Ko se je navdušenje prevrata razgubilo, se je znašla ta

generacija naenkrat v čudnem, njej čisto nerazumljivem svetu; videla je, da je njen sen po obliki sicer uresničen, *da pa je vsebina docela drugačna, kakor je bila ona v njenih sanjah*. Zaslutila je podzavestno, da se je nekje napravila napaka. A ker je še preveč tičala v starem in premalo v novem, je menila, da je napaka v tem, da je Jugoslavija premalo jugoslovanska. »Samo popolno, stoodstotno jugoslovanstvo bi nam moglo dati isto Jugoslavijo, ki smo si jo mi zasanjali v velikem prelomu«, je bila njena misel, ki jo je izrazil eden njenih prvih voditeljev. Iz nje je rodila ponesrečeno Orjuno in se vrgla na delo, da uresniči to »stoodstotno Jugoslavijo«, dolžeč celo generacijo realistov preneizrazitega jugoslovanstva. V bistvu se je torej bila v prvi vrsti proti realitom, a kakor je vse v njenem življenju paradoksalno, tako je bilo tudi to, da je s tem bojem delala dejansko prav tistim realitom neplačano tlako. Ti so njene energije po mili volji naravnali na svoj mlin, in »revolucionarji so s svojim delom podprli tiste, proti katerim so pričeli revolucijo!«

Polom, ki je sledil tej akciji, je razočaranje in zagrenjenost še povečal. Zmeda je postala popolna, in generacija se je razbila v konglomerat množice, v kateri si utira vsak svojo pot. Nekateri so se približali realitom, dasi se z njimi še vedno niso pretopili v enoto, drugi sanjajo dalje o mladostnem jugoslovanstvu, tretji se pa vdajajo uplivom mlajše generacije, ki raste pod njimi in jih s krepko silo izpodriva. Mnogi med njimi so se celo prebili skozi kaos jugoslovanstva do usmerjenosti v slovenstvo in se rešili na novo obalo.

Četrta generacija so *petindvajsetletniki do petintridesetletnikov*. Njeni pripadniki so bili rojeni že vsi v novem stoletju in svetovna vojska jih je zatekla še v ljudski ali srednji šoli. Ob prevratu l. 1918. so šteli komaj 7 do 17 let. Nekdanja Avstrija jim je ostala v spominu kot nekaj meglenega, kar z njimi nikoli ni bilo v nobeni pravi zvezi. Nekdanji boji in ideali starejših generacij romantikov, realistov in prehodnikov so jim znani le iz pripovedovanja, časnikov in knjig. Svoje lastne sanjske koncepcije o Jugoslaviji, kakor predhodniki, niso imeli. Ob prevratu so se navduševali pač zato, ker so videli navdušenje starejših. Tako so stopili hkratu v življenje in novo državo: popolni otroci nove dobe, neobremenjeni z balastom mrtve preteklosti, svobodni in sposobni ustvariti si svojo lastno sodbo o vsem, tudi o problemu slovenstva. Velike socialne stiske, ki so jih čutili na lastni koži že od rojstva dalje, so jih navadile gledati na življenje stvarno, v luči suhih dejstev.

Že razmeroma zgodaj je ta generacija konkretno, kakor bi jo lahko imenovali, podzavestno zaslutila in nato realno spoznala, da se mora nasloniti na neko stvarno, resnično, neutopično podlago. To podlago je našla v slovenstvu. Na naše javno življenje, kakor se je razvijalo po vojski, je gledala brez romantike, oportunitizma in revolucionarnega zanesenjaštva ter spoznala, da politika starejših ne vodi do rešitve iz razrvane sedanjosti. Obenem je spoznala, da Slovenci ne napredujemo ne politično ne kulturno ne gospodarsko, kakor drugi narodi po Evropi, ampak celo nazadujemo. Ko je to spoznala, je skušala izslediti vzroke, in izsledila jih je v spoznanju, ki ga je

zgodila v ugotovitev: »Jugoslovanskega naroda, razen v državopolitičnem oziru, ni. V Jugoslaviji živimo le Slovenci, Hrvati in Srbi, ki smo sicer bratje, a vsak s svojo narodno samobitnostjo, svojo kulturo in vsemi ostalimi atributi docela dograjenih narodnih organizmov. Vse delo, iz katerega se lahko rodi napredek, je mogoče samo v okviru teh narodnih organizmov. Naša kultura lahko napreduje samo, ako se gradi dalje na tem, kar že obstoja, to, kar obstoja in kar je, je pa le slovensko, hrvatsko in srbsko. Misel, da bi se moglo to spremeniti, je utopija, in prav ta utopija je kriva usodnega slovenskega zastoja, ker nam jemlje stvarno podlago, cilj in polet ter s tem ustvarja iz nas družbo druge vrste«.

Uradna vzgoja v nasprotnem smislu je vzbudila v tej generaciji samo odpor in jo je gnala — še bolj pa peto, najmlajšo — v borbene ekstreme. Da najde potrdila za svoje spoznanje, se je poglobila v studij slovenske preteklosti, ki ji je povedala, da je na pravi poti. Iz tega se je rodila v tej generaciji (njeno prvo glasilo je bila »Mladina«) nova slovenska narodna zavest s konkretnimi predstavami o slovenski narodni bodočnosti v okviru skupne države južnih Slovanov. V gledanju na ostale probleme življenja se je pa nagnila na levo.

Tako se je vrnila generacija konkretistov po začaranem krogu predhodnikov v slovenstvo in postala prva zopet popolnoma slovenska generacija. Vendar se še ni izoblikovala v tisto, kar bi po logiki teh spoznanj morala postati — v aktivno bojovnico. Ostala je le idejna vodnica, pripravljalka poti tistim, ki pridejo za njo, da realizirajo njene ideje. Zato je tudi ta generacija v nekem oziru prehodna in v daljnem sorodstvu s tretjo, obenem pa predhodna, avantgarda pete — generacija aktivistov.

Peta in najmlajša generacija slovenskih sodobnikov obsega *podpetindvajsetletnike*, mladino, ki šele stopa v življenje ali se pripravlja za ta vstop. Nekdanja cesarska Avstrija ji je prav tako daljna, kakor Cezarjev Rim. O dobi pred svetovno vojsko in o vojski ne ve ničesar. Romantizma vseslovanov, oportunitizma realistov in zanesenjaštva prehodnikov ne razume. Vse to so ji tuji, davni in daljni svetovi, s katerimi nima in ne mara imeti opravka. Usmerjena je še bolj stvarno in še bolj levo kakor njena predhodnica, generacija konkretistov, od katere je pa prevzela pojmovanje slovenstva in jugoslovanstva. Samo da slovenstvo za njo ni več problem, ampak *realna stvarnost izven dvoma in diskusije*. To je absolutno slovenska generacija.

Od vseh prejšnjih, in deloma tudi od generacije njenih prednikov, se razlikuje zadnja zlasti po gledanju na slovenstvo v smislu narodnosti. *Njeno pojmovanje narodnosti v obče, ne samo v slovenskem primeru, nima nič romantičnega. Narod ji je le enota v socialni strukturi vesoljnega kolektiva človeštva, ustvarjena zato, da izpolnjuje funkcijo svojega poslanstva, ki mora na koncu težiti k vesoljnemu človeštvu. Rešitev vprašanja slovenske bodočnosti ne vidi samo v novi notranji državni ureditvi, ampak v novi ureditvi sploh vsega sveta. In prav v tem se najmlajša generacija po nečem približuje naj-*

starejši: po gledanju na svoj narod v okviru širokega sveta, samo da so se oči romantikov upirale le v vesoljno slovanstvo, in še v to nekonkretno, dočim se oči najmlajših ozirajo v vesoljno človeštvo, in to konkretno, z jasnimi cilji in nameni.

Do vseh konsekvenc se zavedajo svojega stališča seveda le tisti letniki te generacije, ki so duhovno že dozoreli, a podzavestno usmeritev v to stran in podobna tipanja moremo ugotoviti že med najmlajšimi, celo v nižji srednji šoli. Ker je ta generacija stvarna, napoveduje bojevitost in se menda ne motimo, ako ji — čeprav le preroško-intuitivno — damo ime aktivisti. To je generacija, ki bo šele prva odločujoče posegla v naše življenje in mu dala nove oblike, čeprav spčetka morda pod vodstvom posameznikov iz starejših generacij, posameznikov, ki kljub večji starosti pripadajo njej. Kajti v vseh generacijah sodobnikov nahajamo posameznike, ki so v svoji družbi izjeme, pripadajo svoji generaciji le po letih, po usmerjenosti pa spadajo čisto drugam. Tako so med starci duhovni mladeniči in med mladeniči duhovni starci. Vendar, to so le izjeme, čeprav zavzemajo lahko razmeroma veliko odstotkov pripadnikov, a za opredelitev je merodajna vendar le povprečna večina.

Iz tega bežnega poizkusa razčlenitve slovenskih sodobnikov na pet generacij in njih opredelitve do problema slovenstva in jugoslovanstva izhaja, da leži velika prelomnica med jugoslovanskim zanesenjaštvom in realnim slovenstvom nekako pri petintridesetletnikih. *Navzgor je večina jugoslovanska (ali pravilneje »jugoslovenska«), navzdol slovenska. Jugoslovani so pretežno tisti, ki so izšli iz stare Avstrije, Slovenci pa oni, ki so izšli že iz Jugoslavije.* Paradoks? Ne! Tistim iz Avstrije je radi prestanih narodnih bojev, v katerih so iskali opore izven svojega slovenskega naroda (v slovanstvu) problem naroda *k v a n t i t e t a*; tem iz Jugoslavije, ki teh bojev ne poznajo in iščejo rešitve v lastnem narodu, je problem naroda *k v a l i t e t a*! Razen tega je bil prvim narod *r o m a n t i k a*, dočim je drugim *s t v a r n o s t*, in končno: prvi so jugoslovanstvo sanjali in ga še sanjajo, zato ne vidijo, da je v njihovi koncepciji utopija, drugi so ga živeli in ga žive, zato vejo, da je utopija in je *realnost le slovenstvo, hrvatstvo in srbstvo v okviru samo državnega jugoslovanstva.*

Ker pripada bodočnost mladini, ne starim, bo ta bodočnost prej ali slej izoblikovana po načelih mladine. *Jugoslovanstvo v smislu negacije in nivelizacije slovenstva, hrvatstva in srbstva je, kakor nekoč ilirstvo, izgubilo bitko, najbrže zadnjo in dokončno. Kar bomo v tem oziru še doživeli, bodo le spopadi zadnjih zaostalih straž.*

HALOZE

Naša zemlja je to,
 z zemljo naša kri.
 Že nekdam so v knjige tako zapisáli.
 Da zemlja je naša
 so s tem dokazáli.
 Kdo bi tajil,
 pravico do nje nam odrekal?

Ah, lepe so naše gorice,
 Haloze tam zeleneče,
 in trte — k soncu hiteče —
 se sklanjajo težko obložene k tlom.
 Solze veselja bi točil
 in z njimi suha tla močil,
 ko gledam stezè in klance,
 z zemljo rumeno pokrite,
 v njo vaše stopinje zarite —
 vas bratje, ubogi ljudje!
 In hišice bele,
 nizke, domače,
 po hribih okrog posejane
 so v nebo zastrmele,
 usodi predane,
 ko da od tam pomoči bi želele;
 pa vse tako bele,
 ko mlade golobice vesele,
 ko čiste neveste vabeče.

Ta zemlja je naša,
 ta zemlja težka, rumena,
 že več tisočkrat prekopana
 od naših žuljev zrahljana,
 z znojem gnojena
 s krvjo prepojena!
 Naše bose noge po njej so hodile,
 na suhih se grudah ranile,
 s krvjo jo močile.
 In vsako leto
 — s trpljenjem začeto —
 moči nam izpilo je delo,
 še preden je grozdje jeseni zoreti začelo.

Pa некоč iz severnih krajev
so tujci k nam prihrumeli,
našo zemljo poceni kupili,
grabežljive prste v njo zasadili,
našo zemljo iz žuljavih rok so nam vzeli
in nas kot sužnje na njo priklenili!
In mi naj bili bi veseli?
Vsak vrh gosposko hišo že nosi
in vsaka pest zemlje teptane
nam kliče in prosi:
»Rešite! Rešite me!«
Tujci so zdaj gospodarji,
na naši zemlji vladarji:
mi njihovi hlapci,
sužnji,
ničvredni — »vindiški psi«!

Daleč smo že prišli,
toda dalje ne gremo.
Končajmo!
Lopate, motike v zemljo zasadimo,
za pravico delajmo!
Za njo se borimo . . .

Naša zemlja je to,
z zemljo naša kri,
mi nočemo biti več »vindiški psi«!

VINKO ŽITNIK

FANTOVSKÉ PESMI

HREPENENJE

Nocoj pa zrak
po rdečih nageljnih diši,
in mrak mehak
ko vonj kadila se kadi
prek tesnih drag,
poljan, pobočij in vasi.

Nocoj je luna
posrebrila vse stvari,
le slavca struna
rdeče v beli molk brni;
ko v dnu tolmuna
vir — mi v srcu polje kri.

*Nocoj omama
svetla v temni kamrici:
devica sama
ko opojen cvet dehti —
pa le še nama
bel zid rdeči vrt deli!*

SVETLA PODOKNICA

*Na mojo vročo noč ko mesec hladni
srebrno siješ,
ljubezni čisto vino vame liješ . . .
Glej, misel moja, od krvi vsa rdeča,
poveša glavo — tvoja rast brsteča,
cvetoči dnevi tvoji, kakor vzdih
me milo zro v bojazni, prošnji tihi . . .*

*Ne boj se, ljuba! V noči tej pomladni
preč od tolmana rdečega odhajam.
Le s cveti belimi nocoj opajam
telo si žejno; v molku izbe črne
tiščim zle želje v sebi kakor trne
in čakam dneva, ko boš ti ob meni . . .
ob možu svojem, jaz ob svoji ženi . . .*

VEČER V IZBI

*Temà je neslišno tla, stene in strop,
glej, z žametom črnim prevlekla,
v zamolklo tenčico peč, posteljo, klop
in mizo je tiho oblekla.*

*Še ure tiktakanje s stene mehko
kapljá v to globoko molčanje,
v njem meni opojni cvetovi cveto:
prividi in slutnje in sanje.*

*V ta ozki in mehki in žametni svet
mi duša je legla pokojno,
vanj deklice pesem večerna ko med
v srce se cedi mi opojno . . .*

V ŽETVI

Tih večer je ležal nad Jelševo vasjo. Tako mirno je bilo, da se ni niti list na drevesu zganil. Pokojno je stalo drevje in njegovi vrhovi so strmeli v jasno nebo kakor črne pošasti. Preko ceste je tiščal opojni vonj zadnjega lipovega cvetja: tako omanljivo je legal nad bližnje kočje, da bi človek na mestu zaspal. Kakih dve sto metrov proti gozdovom je ropotal mlin. Vedno enakomerno, v taktu, in od časa do časa je bilo slišati šumenje vode. Nebo se je zjasnilo. Skoraj ves dan je deževalo, na večer pa so se razvlekle sive megle, ki so bile kakor velika umazana ponjava razpete nad zemljo. Mrak je legal; za prihodnji dan se je obetalo lepo.

Kočje so vdano stale med drevjem in brajdami. Tu pa tam je zasvetila kaka luč; od nekod je zadišalo po scvrti slanini.

Benkova Gera je sedela na pragu svoje kočje. Koča je bila zgrajena še po starem načinu, nizka, lesena in s slamo krita. Podstenje je bilo iz ilovice, stene zmazane prav tako z ilovico in pobeljene z apnom. Nizka vrata so se slabo prilegala podbojem. Da ni pozimi uhajal skozi prevelike špranje mraz, so jih zatlačili z mahom in povrhu pribili slamnate kite. Prav tako so bila okna opažena s kitami in potrte šipe, če le ni bilo prevelike luknje, so zamašili z mahom. Kjer pa je manjkala šipa, so pribili lepenko ali napeli debelejši papir, v katerem so prinesli iz trgovine zavito blago.

Na zunaj je bila čudna ta hiša. Nič kaj podobna hiši, bolj nekakemu hlevu ali shrambi. Pa se je v njej le živelo. Streha je bila in pozimi, ko so gorela v peči debela polena, je bilo kaj prijetno v njej. Da bi se pa moglo dati kaj popravljati, o tem ni bilo govora. Saj so komaj zmogli za kruh; za davek in zavarovalnino pa so iztisnili vsako leto od piščancev, ki so jih prodali. Trije otroci so hodili borno oblečeni; vsa so bila dekleta in vsaka leto starejša. Najmlajša, Julika, je imela tri leta, Tilika štiri in Marica pet. Samo Marica je dobila včasih novo janko ali bluzo; ostali dve pa sta nosili to, kar je ona prerastla, ali pa so jima iz vseh starih ponošenih in raztrganih oblek sešili za silo drugo, samo, da sta bili pokriti. Oče je pravil, ko je bilo treba šivati te stare krpe in ni bilo za novo: »Pokriješ se lahko samo do tja, kamor seže odeja.«

Pa zdaj očeta ni več. Spomladi ga je zmečkal voz drv, ki se je prevrnil nanj. In to je bila velika nesreča za hišo. Gera je tedaj ostala s tremi otroki sama, razen tega je bila še v blagoslovljenem stanju. Vse je jokalo: otroci in ona. Pa ni nič pomagalo. Očeta so položili na oder in ga čez dva dni odnesli.

Šele čez nekaj tednov je Gera spoznala, kaj ji je bil mož. Bilo je treba opravičiti to ali ono delo, ki ga ona ni zmogla ali znala, denarja za delavca pa ni bilo. Potem so prišli še računi, iz farovža, iz mesta, od mizarja za krsto in še nekaj manjših; pri vsakem se je Gera prijela za glavo in mislila, kje naj vzame. Tudi solze niso pomagale. Krava iz hleva je šla, in zdaj je ni več.

Dolgo sta spravljal in garala z možem, da sta jo kupila še kot telico, zdaj, ko sta jo vzredila, jo je požrl dolg. In vsakemu otroku so zapisali gospodje del dote. Do polnoletnosti jim jo mora položiti.

Preveč je bilo teh mučnih misli, ki so se mešale v Gerini glavi. Ko je sedela tako na pragu in zrla v tihi večer, so se ji zapredle te misli v možgane, in ni jih mogla nikakor nadomestiti z drugimi. Večkrat jih je skušala obrniti na svojo šolsko dobo, ko je bila še srečna, na žito na polju, pa so se ji vsakokrat povračale prejšnje, da sama ni vedela kako.

Sključena je sedela na visokem starinskem pragu, preko katerega je bilo treba vsakokrat, ko je kdo šel v hišo ali iz nje, visoko dvigniti noge, sicer so prsti občutili trdoto hrastovega bruna. S trudnimi rokami je podpirala sklonjeno glavo in le malokdaj vzravnila križ, ki jo je močno bolel. Starejša otroka sta odšla na njivo po krompir in ju še ni bilo domov, najmlajši pa je bil pri njej in ji je silil venomer v naročje. Ona pa ga ni marala. Trudna je bila in roke so jo bolele. Pa tudi radi svojega stanja ga ni mogla. Vsak dan je čakala, kdaj bo treba leči in bo povila otroka. Vse okrog pa je bilo največ dela. Že štiri dni je žela pri drugih, da je odslužila orača, ki mu ni mogla plačati v denarju. Ko je bil še mož živ, je bilo vse to lažje. Delala sta oba, zdaj pa je padlo vse breme na njo. In otroke je imela še vse male, niti poštenega pastirja ni bilo. Vse je morala imeti doma. Kdo naj jih vzame? Malega nihče nima rad, le večje, ki lahko delajo, sprejemajo v službo. Pa še te včasih pozimi odslovijo.

Domačega žita še Gera ni žela. Poprej je bilo še zeleno, zdaj pa je morala drugam. No, jutri pa bo začela. Delo bo moralo biti opravljeno, četudi ji nihče ne bo pomagal. V trebuhu in križu jo je bolelo. Že zadnje dni je komaj vzdržala. Ljudje so videli, da je že pri kraju, vendar ji nihče ni rekel, naj bi ostala doma, da se ne bo izsilila. Kar stokala je med delom. Trebuh jo je vlekel k tlom, in ko se je vzravnila, jo je vselej v križu močno zasekalo in pot jo je oblil po bledem, voščenem obrazu. Pa je niso pustili pri miru. Vedno znova so jo vsak večer prosili, naj pride še drugi dan.

Naslednje jutro je vstal lep dan. Gera pa je zlezla iz postelje še bolj trudna in izmučena, kakor je prejšnji večer legla. Vse telo jo je bolelo, vsaka stopinja ji je izzvala nove bolečine. Ko je skušala črne ržene kave, ki je je samo malo popila, le otroci so jo željno srkali, je naročila Marici, naj jim skuha za poldne krompir v oblicah, da ne bodo lačni. Vendar jim je strogo zabičala, naj pazijo na ogenj. Hiša je bila vsa lesena, streha slamnata, zato se je vedno s strahom ozirala s polja proti vasi in vsakokrat mislila, če že morda ne gori. Pa se to ni nikoli zgodilo, vendar se te misli ni mogla otresti.

»Meni pa južine ni treba nositi na njivo!« je še naročila, preden je odšla.
»Proti večeru pa pridite, da boste znosili požeto žito v kope.«

Pod pazduho je vtaknila srp, v mastni papir zavila kos plesnivega kruha in se trudoma vlekla na polje. Žito je bilo že preveč zrelo in se je stepalo po zemlji, ko je sonce osušilo zadnje kaplje rose na njem. Škoda ga je bilo!

Kruha je bilo treba, orača je tudi plačala. Predolgo je hodila okrog. Dva dni je že zakasnila. Pa ni mogla drugače. Dolg jo je vlekel. Najprej drugje, šele potem pridejo na vrsto kočarji, ki so odvisni od drugih, premožnejših. Tako se je godilo vsem kočarjem.

Veter je nalahko vpogibal težko klasje k tlom. Dolga njiva ga je bila. Če so ga zmerno uporabljali, so ga imeli skoraj vse leto za kruh. Nekaj so še mešali vmes koruze in le včasih ga je zmanjkalo. Visoko so lebdeli škrjančki in drobili svojo pesem preko njiv, prepelica se je oglašala nekje na meji; mogoče je gnezдила in je v svoji zapuščenosti zapela: pet-pedi!

Gera se je težko pripogibala. Zdelo se ji je, da jo pri vsakem zamahu nekdo zbode z nožem v rebra. Ali zdaj je še šlo; premagovala se je. Bala se je le poldneva, ko bo sonce žgalo, kakor da bi sipal kdo sam ogenj na zemljo in nikjer niti najmanjše sence, da bi se zatekla pod njo in oddahnila. Pozabila je celo naročiti, naj bi ji otroci opoldne namesto krompirja prinesli vsaj hladne vode. Žejalo jo bo, in če bi se napila vode, bi mnogo lažje delala. Vse ti ob taki vročini odpove. Živci odnehajo, mišice se ne dajo več napeti, človek je izdelan, da bi se vrgel na zemljo in zaspal ter ne bi čutil niti lakote.

Žito je bilo težko. Snop je s težavo stisnila in ga zavezala. Pa kaj si je hotela. Tudi če bi umrla zdaj tu, bi ne smela pustiti dela. Otroci ne morejo nič; saj bo zadovoljna, če ga bodo znosili v kope, da ga ne bo dež vsega zmočil ali ga iztepla toča, če bi prišla.

Nikogar ni bilo nikjer. Ženske so žele daleč zunaj na Kamenšici pšenico, druge pa so kopale v zeljnikih krompir in sadile zelje. Vse žito na sosednjih njivah je bilo že požeto in postavljeno. Koruza je bila ogrnjena, krompir pa je rasel. Nikogar bi ne mogla prositi, da bi ji pomagal. Saj se tudi ne bi rada nikomur potožila. Ljudje bi jo pisano pogledovali in si za njenim hrbtom govorili, kakor je že slišala: »Kaj pa ji je treba še več pankertov? Saj jih ima že dovolj! Rajši naj skrbi za kruh in obleko, da ne bodo capljali napol nagi po vasi!«

Gero so take besede žalile, da, celo bolelo jo je v dno njene izmučene duše. Pa nikogar ni bilo, da bi mu potožila. Včasih pa je mislila, da vendar imajo te ženske prav. Zdaj je sama, in kaj naj počne s štirimi otroki. Težko jih bo preskrbeti. Oba bi že zmogla. Pa nihče ni poprej mislil na to nesrečo. Dobra sta si bila, zjutraj še oba vesela, zvečer pa so ga pripeljali na vozu z drvami domov. Bil je zmečkan, da ga je ona sama komaj spoznala.

Preko čela je potegnila z roko, da bi odgnala neprijetne misli. Zravnila se je. Pa se je skoraj opotekla in zgrudila, tako jo je zasekalo v križu. S polglasnim vzdihovanjem je delala naprej.

Vročina proti poldnevu je naraščala in postajalo ji je slabo. V ustih se ji je lepil jezik na nebo, slin ni imela več, po bledem obrazu so ji polzele kaplje znoja in padale na kleno in prezrelo žito. Zazvonilo je poldne. Tam na koncu vasi je udarjal zvon in se izgubljal preko njiv. Petelini so peli. V zraku ni bilo več petja škrjančkov, le šumenje in brenčanje muh se je zamolklo sli-

šalo. Zemlja je bila vroča, da je kar puhtelo od nje. Vsak kamen je žgal, kakor bi stopila na žareče oglje. Podplati na nogah so jo pekli. Lasje so ji uhažali na potno čelo, bluza se je oprijela telesa. Z umazanim in zguljenim predpasnikom si je obrisala obraz. Vroči zrak je dihala skozi nos in skozi usta, kakor vol, ki ga priganjaš vpreženega po strmini. Slabo ji je bilo. Pred očmi se ji je meglilo in žito, ki ga je prijemala, se ji je zdelo nekje daleč spodaj. V glavi se ji je vrtelo. Komaj je pregibala noge v opotekajoče stopinje, dokler se ni sesedla na snop, ki ga je zvezala s poslednjimi močmi. Potem je nekaj časa sedela, pa ni vedela prav, kje je. Ko se je zavedla, je sonce že zlezlo nižje in vročina je pojenjala. Znova se je pognala na delo. Slabost pa ji ni minila.

Čez nekaj časa so prišli otroci in prinesli lonec vode. »Hvala Bogu!« je vzdihnila. Napila se je in zmočila čelo, pa se je počutila boljše.

Otroci so znosili snopje v kope. Kar prepirali so se, katerega bo kdo nesel. Še mala Julika je hotela vleči snop, pa ni smela, ker bi se preveč žita razteplo. Ko so končali, so sedli in gledali mater, kako dela. Njej pa to ni bilo po volji, da bi jo poslušali kako vzdihuje, sicer bi še govorili po vasi ljudem, in tega ni treba vedeti drugim. Odpravila jih je domov.

Znova je klecnila in čutila v sebi krče. Zvijala se je, napravila nekaj požirkov vode, ki pa je postala že topla, in znova ji je odleglo. Še je napravila nekaj snopov.

Sonce je zašlo. Nad njive je legla redka in mehka meglica. V zraku so pele mušice in komarji. Vas je ovil dim in pastirji so glasno klicali in peli. Živina je mukala. V žito je legla prva rosa.

Gero je stisnil nov krč, ki pa ni tako kmalu popustil. Vedela je, kaj to pomeni. Sama je zdaj na polju; da bi klicala na pomoč, ji niti na misel ne pride. Pa saj bi njenega slabotnega glasu nihče ne slišal. Zleknjena je ležala na snopju ob meji in zdihovala. Četudi je legel mrak in je bilo hladno v zraku, so ji polzele kaplje znoja po obrazu. Požirki vode niso nič pomagali.

Ko se je zavedla, se ji je zdelo, da je samo za trenutek zasanjala. V krilo je zavila otroka, čvrstega dečka. Razveselila se ga je. »Prvi moj sin!« — Položila si ga je na prsa in mu dihala toplo sapo v obraz. Nato je tiho zajokala. Vstati ni mogla, noge so bile preslabe, da bi jo držale. Hotela je razgristi posušeni kos kruha, pa od bolečin in slabosti ni mogla. Lačna pa je bila.

Zmračilo se je. V vasi je zapel zvon avemarijo. Nekje daleč, daleč je pel, kakor bi se nekam globoko pogrezal. Veter je narahlo vel, da je trepetala trava. Od časa do časa se je zgubil preko polja klopot mlinskih koles.

Otroci doma so čakali, pa matere ni hotelo biti od nikoder. Na njivo za njo se niso upali. Strah jih je bilo. »Bo že prišla,« so se tolažili in sloneli ob oknu, da bi jo videli, kdaj bo šla proti hiši.

Nato so zaspali ob oknu na klopi. Šele pri soncu zjutraj so se zbudili, pa ni bilo še matere od nikoder. Planili so v jok in s strahom odprli vrata. Vedeli

so, da ni odšla nikamor, ne da bi jih prej zbudila. Nobenega sledu po njej. Spoznali so, da je sploh ni bilo doma. Milo so zajokali in hodili sem ter tja pred hišo, kakor bi iskali najdražjo stvar, ki so jo izgubili. Soseba se je ustavila ob plotu in jih spraševala, kaj se je zgodilo. Ko so ji potožili, je za trenutek osupnila in stopila za korak nazaj. Sama pri sebi je dejala: »Kaj, če je bilo nocoj — saj je že vse dni komaj hodila!«

Šla je na njivo. Skušala jo je dvigniti, pa Gera je bila vsa bleda in trda. Potipala ji je še žilo, pa ni več bila. Le na prsih se je zvijal otrok in se cemeril. »Bog pomagaj!« je vzdihnila in vzela otroka v naročje.

»Eden v življenje, drugi iz njega! Tako je na svetu!«

Otroci so tarnali. Sami so ostali. Spomladi jim je vzelo očeta, zdaj še mater, in namesto njiju so dobili brata.

Ob grobu so stali in gledali krsto, ki so jo spuščali vanj. Ko so pa zbobnale na njo prve grude, je Marica spustila iz sebe silen krik; nato sta še oni dve klicali z njo vred: »Mati, mati, pridi nazaj! Nazaj!«

V hišo je prišel Gerin še neporočeni brat, da bo delal in skrbel za otroke, dokler Marica ne postane polnoletna. Malega fantka pa je vzela sosedka, ki ni imela svojih otrok.

DOBRIČOJ

POHORSKI TRIOLET

*Leži pod mano Maribor v megli
in sanja v jutrnji še uri zgodnji,
ko da je potopljen v globini blodni.
Leži pod mano Maribor v megli,
meglà pa dalje vse, ko ob povodnji,
razliva se v okoliške vasi.
Leži pod mano Maribor v megli
in sanja v jutrnji še uri zgodnji . . .*

*Na vrhu pohorskega stolpa sam
uživam srečen sončno jutro mlado
in vem, da samo tebe bi srce še rado.
Na vrhu pohorskega stolpa sam
se razgledujem tam od Ruš do Hoč,
čez Pivolo, Poljano, Ranče, Fram . . .
Na vrhu pohorskega stolpa sam —
ko orel v sebi mlado čutim moč.*

SIROTA IVANKA

II.

V sobi je zavladala tišina. Grozna slutnja, ki je ležala v duši Ivanke, je sedaj postala resnica. Visela je v zraku kot svinčena teža, ki grozi, da pade nanjo in jo pokonča. Vse je postalo naenkrat tesno in razdejano. Zdelo se ji je, kot bi se nanjo pogrezal strop in jo pritiskal k tlom. Mladost in življenje sta ležala pred njo v senci materine smrti. Ivanka ni verovala v smrt, ni razumela večne ločitve. Njena duša je še vedno bila pri materi. Božala jo je in grela, smrt ji ni ukradla te vere, da živi z njo, da jo ljubi in sliši njen sladki glas.

»Ivanka, sirota moja!«

Sovražila je Mico, ki je skakala okrog materine postelje, globoko suvala v predale in prenašala stole. S svojimi močnimi rokami je pometla sobo, pospravila in osnažila pod. Delala je sunkoma in divje, kot je bila vajena. Le včasih je segla v žep in si obrisala debelo solzo. Ivanki ni pogledala v obraz; nalašč je zasukala glavo in gledala v stran. Njen obraz je bil močan in izrazit, gledala je trdo. V rokah je držala pražno črno obleko, ki jo je mati kupila za praznike. Ivanka ni odvrnila očesa od nje. Ves čas jo je opazovala; zdelo se ji je, da sanja in je prišel demon razsajat po hiši.

»Kaj vendar hoče, zakaj pospravlja, čemu je vzela najboljšo obleko?«

Zdaj je privlekla dve mali skrinji in jih postavila drugo poleg druge na sredo sobe. Ozrla se je v deklico, povesila oči in ukazala:

»Ivanka, pojdi malo ven! Bom že sama vse uredila. Stopi k Poljančevim in povej jim, da je mati umrla!«

Zadnje besede so bile trde, težke, obležale so ko kamen na Ivankinem srcu. Pribajale so od daleč. Morda le ni res, kar sliši? Ven, preč od svoje matere, od njenih dobrih oči in božajočih rok? In te besede — bom že sama vse uredila. Kaj bo uredila, da ne sme videti. »Moja mama leži tam v kotu tako mirno in tiho, kot bi se oddahnila od dolge bolečine in ljubko zaspala. Da, spi, samo spi, saj ni umrla. Ko se vrnem, se bo zbudila in pravila pravljice...«

Stopila je na prosto. Ura je bila že pozna. Čez polje so se vračali kmetje in se ozirali po njivah in nasadih. Počasi so legli, utrujeni od dela. Med seboj so mrmrali in se pogovarjali o setvi in žetvi. Mlajši so šli naprej, njim se je mudilo. Govorili so živahno in veselo, se smejali, zbijali šale in se prerekali. Vlekla jih je noč in jim prikazovala vesele, zabavne ure, na vasi. Možje in starčki so hodili za njimi težko in malomarno. Malo so govorili in še to o navadnih, vsakdanjih opravilih. Pobožno in vdano so gledali v zemljo. Presojali so, kako rodi ta, kako ona njiva. Veselili so se zemlje in na njo navezavali svoje duše. Za vse drugo jim ni bilo mar. Vse svoje misli so položili v brazde, o njih razmišljajo zvečer, ko ležejo spat in zjutraj, ko vsta-

nejo in se zagledajo v svetlo srebrno roso. Če jim kdo pripoveduje o tujini, ga poslušajo oprezno in nezaupljivo, novotarije jim ne prinašajo dobrega; njih srce je v zemlji in ni v njem za drugo prostora.

Prihajali so bližje k Ivanki. Vedno se jih je tako veselila, pogovarjali so se z njo, jo božali in podučevali. Prinesli so včasih kaj za mamico in tako lepo z njo kramljali. Danes se jih boji. Beži od njih, ker bi se jim bala pogledati v oči, povedati jim svojo žalost. Zdi se ji, da jo je objela neskončna samota. Hotela bi pozabiti na svojo boleost, na ves svet in se potopiti v večnost. Rada bi se ločila od teh ljudi, sfrčala med ptice in z njimi odletela v daljave. Naenkrat se pa predrami; »mati« vzklikne, »mati moja!« Spomnila se je, kaj ji je naročila Mica:

»Pojdi k sosedovim in povej, da je mati umrla.«

Strašna naloga, pretežka za njo. Nikdar bi tega ne mogla povedati, raje bi še sama umrla. Kako bi se rada združila z mamo in z njo sanjala o tistih časih, ko sta sami sedeli za ognjiščem in se toplo porazgovarjali o ljubezni in dobroti! Nihče ju ni motil; ogenj je prasketal na ognjišču, da so iskre odsakovale, se blestele in zopet padale v žerjavico. Sedela je pri materi, opazovala njen obraz, prisluškovala njenim besedam in gledala v njene dobre oči. Kadar se je materi zmračilo čelo v skrbeh za kruh, je še sama postala nemirna, rada bi ji pomagala in jo razveselila. Želela si je, da bi naenkrat postala bogata samo zato, da bi materi natrosila v naročje denarja in prepodila njene mračne misli. Mati je opazila njeno skrb in jo z nasmehom potolažila:

»Veš, Ivanka, mi smo revni, toda nas imajo vsi radi. Ptički nam pojejo tako lepo in veselo, da privabijo solze iz duše. Tudi oni so siromaki, kot mi; nimajo bogastva, pa so vendar veseli in srečni. Zaupajo v božjo previdnost, ki jih žene iz kraja v kraj. Tudi nam je Bog še vselej pomagal, kadar smo bili v stiski. Do sedaj sve imeli vedno svoj košček kruha, tako bo tudi v bodoče.«

Ivanka je mislila, da govori angel, ne mati, tako prepričevalne in svete so bile njene besede. Vzbujale so v njej tolažbo, veselje in srečo. Želela je, da bi bili le vsi otroci tako srečni, kot je bila ona, v naročju svoje mame, v objemu tihega doma. Ko sta skuhali večerjo, je mama odmolila in prisedla k njej za mizo. Skupno sta zajemali iz sklede. Po večerji je mati pripravila trščice na ognjišču in jih shranila za drugi dan. Če je bil lep, topel večer, sta šli pred hišna vrata in zrli v zvezdnato nebo. Kresnice so se svetlikale po polju. Vse polno jih je bilò; vsa dolina se je svetila in smehljala v čudežni lepoti poletne noči. Malo sta govorili, ker je bilo prelepo misliti in opazovati življenje cvetk in živalic, ki so napolnjevale zamišljeno, veličastveno noč božje prirode.

Sedaj pa nič več, kot bi ji ukradli srce in razdejali dušo. Zemlja je mračna in uporna. Hladen veter piha po dolini, nosi cvetje in podi pred seboj ptice. Legla je zima v nas. Sama sredi poljan stoji Ivanka, kot zaostala ptica. Ostrigli so ji perje in jo prikovali na zemljo. Usoda jo preganja in podi v žalostno bodočnost. Tako mala, neznatna stvarca je sredi tako velikega sveta, komu

naj se pritoži, komu potoži. Ne, saj je hčerka sonca; tako lepo je mama govorila o njem in ga vabila, naj posije v njeno dušo in objame mlado srce. Da, sonce je tako lepo, v njem se ogrejemo, v njem se razživimo, njega se veselimo.

»Njemu me je mati izročila, njega bom odslej ljubila, ono bo nosilo moje prošnje v nebo. Povsod me bo spremljalo, božalo in grelo, povsod se svetilo kot žarko oko, povsod mi prinašalo lepe pozdrave.«

Tako je govorilo Ivanki srce. Hiša je bila blizu, toda ona ni stopila vanjo. Zopet se je spomnila mame na beli postelji in stroge Mine. Stresla se je ob samem spominu na žalostni trenotek in na glas zaplakala. Njen jok je slišala sosedica, prišla k nji, jo prijala za roko, jo tolažila in odpeljala v svoj dom. Tam se je deca zgrnila okoli nje in jo pomilovala; zopet je sirota čutila, da jo ljudje ljubijo in ni več osamljena.

Zunaj je bil mrak. Hladni veter je porival oblake pred seboj in jih kopicil na grmado. Zvon se je oglasil v daljavi in zapel Ave Marijo. Mrzla in težka je legla noč.

Po ozki stezi, ki pelje iz gozda v vas, je korakal starikast mož. Njegov obraz je bil mršav in na gosto posut z dlako. Hodil je počasi in težko. Rameni sta mu bili vpognjeni in sključeni. V rokah je držal sekiro in žago. Korakal je mimo pokopališča poleg cerkve in zavil pred župnišče. Ko so ga otroci zagledali, so skakali okoli njega, ga klicali in se iz njega norčevali. Govoril je malo in tresel z glavo. Tudi on je bil bajtarjev sin, zato je bil pohleven in skromen. Rad je pomagal ljudem v nesreči; neprestano jih je bodril in tolažil v nesreči in obupu.

»Poglejte me, kljukast sem in star, pa vendar še nisem izgubil poguma. Vse mora priti, žalost in veselje, rojstvo in smrt. Čemu bi se ubijali s solzami, ko nič ne pomagajo! Svet je velik in bogat. Čigav je svet? Naš! Le dvignite oči k nebu, zaglejte se v sonce in zvezde, pa boste pozabili na svoje siromaštvo. Ves ta božji svet je odprt našim očem, v njem se lahko raduje vsako čisto srce. Nihče nam ne more odvzeti te sreče. Človek je siromak, majhna, neznamna stvar, prikovana s pogledom in nagoni na zemljo. Hrepeni po minljivem bogastvu, rad bi vladal svetu, ne more pa samemu sebi! Res je, pri nas so hiše velike in majhne, bogate in revne. Ta ima sveta, da ga obdelati ne more, oni niti toliko, da bi na svoje položil glavo. Siromaki so kot cvetje na polju, ko jim sije sonce v oči, se smejejo in radujejo, ko pa udari nanje nevihta, se poskrijejo goli v svojo bol in čakajo, da mine. Če pogledaš na trato po nevihti, videl boš, koliko belega cvetja leži po tleh. Druga čez drugo visijo cvetke objete v trpljenju in smrti. Brez pritoževanja so pomrle. Umaknile so se, da pod njimi zrastejo druge, mlajše in lepše. Veselile so se življenja in hvalile sonce, da jih je vzbudilo in poljubovalo v svoji luči. Hvalile so jutrnjo roso, ki se je tako lepo blestela in prelivala v njih. Sredi mrtvih in pokončanih pa so vstale že druge, lepe in nedotaknjene. Otožno se ozirajo za umrlimi sestricami. Sonce jih ogreva in pripeka v korenine. Lepo se vzravnaajo, raz-

vijejo svoje zlatorumene prašnike, razširijo dišeče vence in zapojejo soncu zahvalno pesem iz grobov.«

»Tako je,« je pritrjeval cerkovnik, »kar je cvetje na polju, to smo tudi mi; vsi nismo enaki, a hvalimo Gospoda, da nas je poklical k življenju in nam pokazal ta svet, ki nas hrani in omamlja s svojo lepoto. Tukaj smo, na tej zemlji, ljubimo jo, ona je skupna mati naših hrepenenj, našega veselja in naše žalosti. Ko pa pride čas, ležemo vanjo k večnemu počitku.

Starček je končal. Mrmral je nekaj nerazumljivega pred se in zavil po klancu navzgor k svoji bajti. Roke so se mu tresle, gledal je na cvetoče jablane in na vitke jelke. Njegove oči so se skrivale pod debele trepalnice, ki so slonele nad njimi kot zamaknjene. Leno in počasi so se umikale v kot, kjer so tiščale in pridržavale svetlo solzo. Žalosten je bil, kot bi slutil nesrečo, kot bi vedel, da ga nekdo doma čaka in pokliče k zvonu.

Doma ga je res že čakala žena, nemirna in samoljubna. Že od daleč mu je zakričala:

»Pojdi zvonit, umrla je Poljančeva, Ivankina mati. Izvedela sem pri sosedu. Nič nima, še za krsto bo plačala občina. Siromak je siromak, zakaj se taki sploh rodijo?«

»Tiho bodi, žena,« je ugovarjal cerkovnik, »reva je bila dobra in poštena, trpela je mnogo in je Bog ne bo pozabil. Misliš, da reveži ne smejo živeti...«

»Kaj že spet godrnjaš; bajtar je bajtar. Ti ne boš spremenil tega, da bi se bajtarji več ne rodili za službo in golazen gospodi. Od tukaj ne bo cvenka, zato se le požuri z zvonjenjem.«

Še enkrat je topo pogledala na moža, potem pa se je zasukala na eni nogi in se zgubila.

Težko je šel v zvonik in prijel za vrv. Ne enkrat, tisočkrat je že zvonil mrličem, toda še nikoli mu ni legla na srce tako težka slutnja in bolečina. Čutil je, kakor da bi mu zvon udarjal na srce in odpiral nove rane. Otožno je pela pesem zvonov, se valila po dolini in izgubljala v noč. Zvonil je dolgo in proseče, kot bi hotel izklicati iz neba usmiljenje na pokojnico. Ko se je zvon zadnjikrat zamajal, se je zaslišal iz lin pritajen stok, obvisel je v zraku in že v tistem hipu umrl. Potopil se je v večnost in odnesel s seboj bolečino.

Pri Poljančevih je bilo zvečer vse polno ljudi, starih in mladih, največ žensk in otrok. Tudi Ivanka je bila med njimi. Sedeli so okoli ognjišča, se stiskali drug k drugemu in pogledovali Ivanko, ki je slonela tiha in otožna na robu ognjišča. Vsa izpremenjena in tuja jim je postajala. Ves trud, da bi jo razveselili, je bil zaman. Stala je nema in majhna, kot bi vsak čas pričakovala, da se zgodi čudež, ki jo zopet pripelje k materi v gorko naročje. Ustnice so ji trepetale in drhtele kot bi jo tresel mraz. Gledala je dolgo in zamišljeno v sobna vrata. Ven in notri so hodili možje in žene; nekatere so se že jokale, ko so stopile v hišo. Rada bi tudi ona pogledala v sobo, da bi videla, kaj se godi za onimi velikimi vrati, ki so danes zrastle do samih nebes. Bala se je, pa tudi je niso pustili.

»Mirna bodi, Ivanka, vse bomo uredili, da ne boš hodila zgubljen po svetu od hiše do hiše. Odrasla si že, lahko si boš zaslužila košček vsakdanjega kruha. Samo sedaj ne vem, kam bi te dali; pri nas ni prostora, imamo svojih toliko, da mi vsak dan zmešajo glavo. Pa če ne bo drugače, boš šla zaenkrat k mojemu bratu; on ima veliko grunta in živine, rad te bo vzel, ker je brez pastirja.«

Tako je govorila visoka, gostobesedna Mlinarjeva teta, ki je nestrpno čakala, da pokaže svoje usmiljenje, a ne toliko Ivanki, kolikor svojim sosedam, ki so jo sovražile radi njene neiskrenosti in zakrknjenosti.

»Kaj boš že sedaj barantala z otrokom, mar res misliš, da ni drugega v vasi kot ti in tvoj lakomni brat! Pusti Ivanko v miru, mi že vemo, kaj misliš; hotela bi, da bi vam delala in garala, ko pa bi bil čas jo obleči, bi jo poslali, kot ste storili s prejšnjim hlapcem. Ivanka, sem pojdi, pusti to žensko! Kdor ni ljubil tvoje pokojne matere, ta tudi tebe ne bo.«

Tako jo je zmerjala Poljančevka, njena najbližja sosedica, prijela Ivanko za roko, jo pobožala po laseh in stisnila k sebi.

»Bajtarji so bajtarji,« se je zadržala Mlinarica in nervozno odšla iz hiše. Tako se je pričelo prepiranje za nesrečno siroto, ko je njena mati še ležala na postelji, skoraj še goraka.

Ivanka je vse to poslušala brez zanimanja. Ni verjela v dobroto in ljubezen ljudi, ki ji do tedaj še nikoli niso pomagali, čeprav jih je tolikokrat sama prosila. Vedela je, da se z materino smrtjo prične zanjo cigansko življenje s praga na prag, kakršna je pač usoda vseh osamljenih sirot na svetu. Želela je le gledati materi v oči, objeti njen obraz, si vtisniti ga v srce in ohraniti za vedno v duši. Njena podoba jo bo spremljala po težki poti življenja in ji lajšala trpljenje.

Vse se mora zgoditi po zakonih vesoljnega življenja, presnavljanja in prenavljanja. Enemu je podeljeno veselje in sreča, drugemu žalost in nesreča. »Vsak naj vzame križ na svoje rame in naj hodi za menoj!«

Te večne besede bodo zvenele v duši siromaka kot mistična melodija svetlih solz, ki prinašajo s seboj tolažbo, zaupanje in mir.

Poljančeva je uslišala prošnjo žalostne Ivanke, prijela jo je za roko in odpeljala v sobo.

Sredi sobe je stal oder z mrličem. Na visoko so jo položili in ji zagrnili obraz. Ivanka ni videla drugega, kot črno grmado, na kateri je ležalo telo njene pokojne matere.

Ob vzglavju sta goreli dve sveči. Prasketali sta v zraku, kot bi vzdihovali. Ob vzhodu je bila blagoslovljena voda z oljkovo vejico. Ljudje so hodili okoli mrliča, se zbrali v okroglo vrsto, povsili glave in tiho molili. Kje je ona mati, ki se ji je tolikokrat smehljala, ki jo je tolikokrat grela in tolažila v svojem naročju? Ničesar ni več... Tu gori je zavito telo v črno odejo, ne gane se in se nikdar več ne predrami. Ušlo je življenje iz hiše in zdaj se pogreza v črno noč. Kaj delajo ti ljudje okoli njene matere, saj jih več ne sliši

in ne vidi, zdaj mirno, večno spi. Zdiyo se ji neusmiljeni grobarji, ki grebejo in tržejo revni srce iz prs s svojim mrmranjem. Prihajajo in odhajajo. Glasno ji pričajo s svojim molkom in solzami, da nje ni več, da je nikdar več ne bo. Vsak, ki jo poškropi, potrdi to žalostno resnico, ukrade otroku košček srca in sreče in jo odnese s seboj. Zakaj, zakaj vse to?

Micka, ki je ves čas opazovala Ivanko in neprestano svarila in opominjala vaščane, jim prikazovala njihovo dolžnost in obsojala brezbriznost ter malomarnost, je stopila k Ivanki, jo poljubila na čelo in dvignila velo, ki je pokrivalo pokojničin obraz.

Ivanka je dvignila oči, pogledala materi v obraz in se stresla.

»Mama! Moja mama!« je zaihtela milo in bolešno.

Nagnila se je k Micki in skrila svoj obraz. Micka jo je hotela tedaj odpeljati iz sobe, toda Ivanka se je odločno uprla, stopila na stolček ob vzglavju in se vrgla materi okoli vratu. Tam se je zagledala v njen obraz. Mirno in vdano so ležale poteze na njem, ustnice so bile narahlo združene. Mehke so bile in prožne, kakor da bi hotele spregovoriti. Blede, trde trepalnice so ji zakrile oči. Ležale so na njih, kot trpeča, oledenela solza. Čelo se ji je svetilo kot mesečina. Še vedno iste mile poteze so ležale na njem. Nič se ni izpremenila. Takšna je kot živa. Še govoriti ji manjka in verovala bi, da je le zaspala. Sklonila se je nižje in jo poljubila na čelo. Poljub je bil mrzel, leden. To je mrlič... Njene matere ni več. To je soba smrti, v zraku je vzduh mrliča, stene se stiskajo in podirajo na njeno glavo. Misli padajo kot mrzle kaplje na goreče srce.

»Preč, preč od tu, vi nesramni ljudje, vi grabežljivi volkovi, ukradli ste ji dušo! Umrla je lačna; vse je žrtvovala meni, sama pa je trpela. Vse njeno življenje je bilo ena sama solza; tiha, bedna solza. Umirala je počasi in potrpežljivo, brez pritoževanja, brez vzdihovanja. Čakala je na smrt kot na belo sestiro, ki popije njeno gorje in reši njeno dušo. Tako milo me je zadnjič pogledala in blagoslovila, preselila se je v mene, se spojila z menoj in z menoj bo živela. To-le njeno siromašno telo, izmučeno in trudno, je padlo v grob, njena duša pa bo v meni ostala, z menoj hrepenela, moje srce grela. Zbogom, mati, nisi bila rojena za srečo in veselje, nisi poznala miru in dobrot, zato si morala umreti. Umrla si tiho in revno, kot list, ki ga utrže veter na gori, malo zašumi in zadrhti, pa se potopi v praznino in prepusti bežnim valovom. Tako si umrla. Bog te je blagoslovil. V Njem boš počivala za vedno!

Še enkrat jo je objela, pobožala njene hladne sklenjene roke, se sklonila do tal in pokleknila. Molila je dolgo, zelo dolgo. V trpki molitvi so bežale njene misli k nebu v zadnji svetli objem njene matere.

Ta čas so ljudje že odšli, le Mica je še ostala pri njej. Dvignila jo je, jo tesno objela in odpeljala v hišo. Še enkrat se je Ivanka ozrla v sobo proti materi. Luči so še gorele in plamtele, črni oltar je zrastel visoko, visoko do neba in njene matere ni bilo več. Sedaj ji je ostala samo še njena podoba v srcu.

(Se bo nadaljevalo.)

DVA LJUBLJANSKA RAZGOVORA

KOMPONIST SLAVKO OSTERC.

»Katera je Vaša smer?«

»Skrajna levica. Problem nove harmonije in kontrapunkta sta rešila Schönberg in Stravinski, problem oblike rešuje zelo uspešno praška Habova in moja ljubljanska šola. Nove ideje morajo dobiti nove oblike. Dunajska šola je s čudovitim elanom prinašala nove ideje v tradicionalni obliki, mi pa hočemo oblike, v katerih ni repriz in ne sekvence, vobče nobenega ponavljanja. S klavirskim koncertom in saksofonsko suito sem ta problem rešil, kar pričajo izredno ugodna mnenja festivalskih kritikov in spontano navdušenje mednarodnega občinstva.

»Vaše letošnje delo?«

»V zadnjem letu sem komponiral dva orkestralna opusa; prvega je naročil na lanskem praškem festivalu dirigent Herman Scherchen za svojo edicijo ‚Ars viva‘ s sedežem v Bruslju in Curihu. Krstil ga bo znameniti londonski BBC-orkester kmalu. Zadnje moje delo je ‚Mouvement symphonique‘, ki je bil prvič izvajan letos 1. decembra v Pragi, kmalu pa ga bodo izvajali tudi v Lvovu. Za klavir sem napisal pet ‚Aforizmov‘, ki jih je prvič igrala v bratislavskem radiu pianistka Liza Fuchsova ter vzporedila mojo znano Toccato; oboje je bilo v letošnjem oktobru izvajano tudi na koncertu Pritomnosti v Pragi.

Za festival, ki bo v Ljubljani o Binkoštih 1937, sem zložil četrtttonsko kantato za ženski zbor, alt-solo in devet instrumentov na Seliškarjev ‚Cvetoči bezeg‘. Kot prvi sem v tej skladbi uporabil v četrtttonskem sestavu tudi harfo. Na turnejskih programih imajo moje skladbe še: pianista Reiner in Süßkind iz Prage, saksofonist Sigmund Rascher iz Kodanja, violinist Viktor de Winterfeld in Praški pihalni kvartet. Mnogokrat me izvajata tudi praški radijski orkester in praška filharmonija. Poleg tega sem tudi na varšavskih orkestralnih koncertih, ki jih dirigira Fitelberg, vsako leto na programu. Mojo ‚Passacaglio‘ bodo v januarju 1937 izvajali v Pragi (Češka Filharmonija) in v Varšavi (radijski orkester); praško izvedbo bo vodil dirigent Ančerl, ki bo kot gost dirigiral tudi moj Mouvement v Lvovu, v praškem radiu pa moj, v ediciji ljubljanske Glasbene matice izišli ‚Religioso‘. Pihalni kvintet in Religioso bosta izvajana v tej sezoni tudi v Kodanju.

Priznana praška altistka Marta Krasova je naštudirala mojo ‚Procesijo‘ in ‚Vrata‘ s klavirjem ter štiri Gradnikove pesmi z godalnim kvartetom; Ondříčkov kvartet ima naštudiran moj II. godalni kvartet, Sukov kvartet iz Čeških Budjevic pa I. godalni kvartet. V Hertogenboschu na Holandskem imajo naštudiran moj »Magnificat‘ za zbor in orkester, v Buenos Airesu so izvajali mojo suito za violino in klavir, katere premiera je bila v Londonu z Winterfeldom. Wiener Frauenkammerchor je priredil letos v marcu zanimiv

koncert sodobne glasbe, na katerem je češka sopranistka Manja Ondříčková pela mojo Procesijo v slovenščini, peli pa so jo tudi na komornih koncertih v Varšavi, v poljščini. V beograjskem radiu sem tudi že bil izvajan.

Pišem tudi članke za mednarodne glasbene revije (v Montevideu, Buenos Airesu, v praškem ‚Rytmsu‘. Pravkar bom potoval kot glavni član žirije letošnjega mednarodnega glasbenega festivala v Pariz, kjer bom zastopal interese Jugoslavije, Čehoslovaške, Poljske, Sovjetske Rusije, Bolgarije in nemških emigrantov; na indeksu sem samo v Nemčiji. — Violinist Karlo Rupel, ki bo na Dunaju izvajal jugoslovanski koncert, je vzel v program dve moji skladbi; pianist Marjan Lipovšek študira nekaj mojih klavirskih skladb za koncert slovenske klavirske glasbe; dr. Švara bo izvajal v našem radiu izključno moje klavirske skladbe.«

»Kakšen je Vaš odnos do domačih kritikov?«

»Vsi so kot skladatelji usmerjeni drugače kakor jaz. Edini, ki se je vživel v mojo smer, je bil pokojni Emil Adamič. — Čudim se, da mi očitajo v glashi anacionalnost, povsod v svetu pa naglašajo, da so moje skladbe kljub nacionalnim potezam tehnično na svetovni višini.«

»In naš skladateljski naraščaj?«

»Vzgojil sem že lepo število mladih skladateljev, ki so se v mojstrovskih šolah odlično uveljavili: Šivic, Lipovšek, Žebre, Šturm; potem še Hrovatin in Pahor. Mlada skladateljska skupina iz moje šole (Cvetko, Lipar, Pirnik, Šturm in Paternost) je pravkar izdala v ediciji SIMC (Société internationale pour la musique contemporaine) zanimivo zbirko ‚Naša pesem‘. Izmed svojih sedanjih študentov stavim velike nade v Cvetka Dragotina iz Maribora, Petra Liparja iz Mengša ter mladega Primoža Ramovša in Sama Hubada iz Ljubljane. Delamo torej in z — uspehom!«

SLIKAR MIHA MALEŠ.

»Katero smer zastopate in kaj ji je značilnega?«

»Jasne smeri nimam pred seboj; nočem in ne želim je, kajti biti hočem nevezan, sproščen, svoboden. Smer — to je razumska zadeva. Čim umetnost vedé zastopa smer, ni nič več zanimivega! (— kar je seveda zelo problematična trditev, ki jo moremo prav temeljito ovreči. Op. pis.). Umetnik se mora v sebi razživeti, razgoreti, rekel bi celo — razbesneti. Smer naj si vsak umetnik ustvari sam, smer, ki bo sodobna z ozirom na okolje, tehniko in izraz.«

»Kaj slikate najrajši in kateri vidik odloča v izbirah vaših objektov?«

»Karkoli! Človek nekaj časa nečemu prisluškuje, nečemu, kar mu še ni povsem jasno, ko pa to spozna, vlije obliko. Ko in če se mu to posreči, je naj-srečnejši in v tej neizmerni sreči zares ne misli ne na kupca ne na slavo ali karkoli, temveč se zaziblje v neko ‚vsemirje‘, v nekaj, kar nam ni jasno, in kar bi vsi želeli doživeti.«

»Katere poteze vas ločijo od drugih slikarjev?«

»Spoštujem stare in mlajše tovariše-slikarje, tako jih spoštujem, da se nikoli ne spuščam v njihove intimnosti. V svoji umetnosti skušam oblikovati svoj obraz, pa naj bo kakršenkoli.«

»Ste v svoji stvariteljski liniji povsem dosledni?«

»Ne lomim!, — sledim čustvom srca. Ali gre pot navzgor ali navzdol, levo ali desno — ne vprašujem. Vero je treba imeti, verovati v samega sebe!«

»Kje ste že razstavljali in s kakšnim uspehom?«

»Razstavljal sem po večjih evropskih mestih kolektivno, sam že v Pragi. Z ozirom na kritike sem z moralnim uspehom vedno zadovoljen, gmotna stran pa je seveda vprašanje zase. Sem baje preveč ‚moderen‘.«

»Naša slikarska kritika?«

»Je gotovo na visoki stopnji. Sicer jih je malo, vendar se ti resno bavijo s to umetniško panogo in so svojega dela tudi sposobni. Vsi drugi so le kritikastri, takih ima pa vsako umetniško področje v izobilju. Resnemu umetniku niso nevarni, umetnostni vzgoji naroda pa zelo škodujejo.«

»Kakšen je bil namen in kulturni uspeh Vaših ‚Senc‘?«

»‚Sence sem izdal iz lastne potrebe, da imam pač zbrano črno grafiko, in iz naših knjižnih ozirov, da smo dobili Slovenci prvo bibliofilsko-numerirano knjigo, ki je doživela nepričakovan uspeh. Naročila so dospela celo iz Ženeve, Prage in drugod; po vsem svetu znana berlinska revija ‚Die Weltkunst‘ je priobčila o ‚Sencah‘ krasno kritiko, pa tudi češke revije so prinesle obširnejša poročila.«

»Kakšno je Vaše gledanje odnosa publike do slikarja ter obratno?«

»Zelo, zelo sumljivo! . . .«

»V kakšni obliki je potrebna umetnostna vzgoja našega naroda?«

»Ustvariti se mora popolnejši stik med umetnikom in občinstvom, med obema pa je treba več dostojnosti in spoštovanja.«

VINKO ŽITNIK

PREMLADA

*Blesk tvojih las je
zlat kakor zarja.
Telo je sočno
ko brst spomladi.
Obraz tvoj tih je,
bel ko zavesa.
Čuj, z njim zastiraš
nam vsem nebesa!
Poglej nas: vsi, vsi
bi vanje radi! —
A ona mami
svoj raj podarja . . .*

SLOVENSKA GOSPODARSKA VPRAŠANJA

Položaj nas Slovencev je ostal radi eksponirane geografske lege našega narodnega ozemlja kočljiv tudi po državni združitvi s Hrvati in Srbi. To občutimo zlasti v zadnjih letih, in zunanjepolitične perspektive našega malega naroda vzbujajo resno zaskrbljenost. Vendar je bilo mogoče tak položaj že davno prerokovati. Kljub polomu obeh srednjeevropskih imperijev in vsestranski izčrpanosti v svetovni vojski udeleženih držav, smo ostali stisnjeni v klešče dveh velikih, po ekspanziji stremečih narodov. Že to bi nas bilo moralo logično pripeljati do spoznanja, da naš narodni problem z združitvijo s Hrvati in Srbi še ni dokončno rešen, dasi je naš obstoj s tem vendarle znatno okrepjen. Oprti na novo svobodno državo bi se bili morali z novim, silnim poletom konsekvantno lotiti zlasti pospeševanja okrepitve svojega narodnega gospodarstva in slovenske kulture ter dvigniti oboje na evropsko višino. Ni namreč samo meč, ki odloča, ker imperialističnemu pohlepu padajo kot žrtve v žrelo pred vsem le gospodarsko odvisni in kulturno nerazviti narodi, ki niso dosegli normalne evropske razvojne stopnje ter nudijo zato tujemu kapitalizmu široko področje izkoriščanja, in radi svoje zaostalosti ne morejo nič pozitivnega prispevati k skupnemu kulturnemu napredku človeštva. Zato tudi niso in ne morejo biti deležni nobenega pravega ter zadostnega upoštevanja.

S tega stališča gledano, torej ni vseeno, ali ima naša Ljubljana 50.000 ali 500.000 prebivalcev, in da imamo Slovenci z Ljubljano vred komaj dve provincialni mesti, ki zaslužita to ime, ali pa imamo vsaj nekaj mest z vsaj sto tisoč prebivalci ter vsemi ugodnimi posledicami takega položaja za možnost kulturnega in gospodarskega tekmovanja v koncertu evropskih narodov, kakor tudi ne, ali imamo resnični in polnovredni meščanski sloj, ali pa samo čredo lačnih kruhoborcev, javnih ter zasebnih poduradnikov in uradnikov, z najvišjo kasto profesorjev, duhovnikov in odvetnikov, v standardnem oziru pa vso skupaj zreducirano na neevropski nivo. Dovršena gospodarska in kulturna izgradnja je eden prvih pogojev za naš narodni obstanek, in vse, kar je z njo v zvezi, predstavlja vitalne interese Slovencev.

Jasno je torej, da se morajo tudi v teh pogledih točno opredeliti naši odnosi do obeh bratskih narodov v vsem skupni državi ter do države same. Kakor smemo in moramo od nje zahtevati vso pomoč za vojaško obrambo svoje domovine, tako smemo in moramo zahtevati tudi upoštevanje vseh drugih naših življenjskih interesov. V vprašanjih, ki tičejo te naše življenjske interese, ne sme ali vsaj nikoli ne bi smelo biti nobenih strankarskih ozirov, ako smo politično zrel narod. Zato bi moralo vsako neupoštevanje teh zahtev naleteti na naš skupni in brezpogojni odpor, celo za ceno eventuelnih visokih in najvišjih položajev.

Svetovna vojska je povzročila tudi pri nas Slovincih premoženjsko pregrupacijo, in ne ravno neugodno. Ni ustvarila kdo ve kaj, a vendar dokaj dobro

podlago za gospodarsko izgradnjo. Pred vojsko naš narod skoro ni imel premožnih ljudi, dočim nam jih je dala vojska v precejšnjem številu. Prej konservativni in neinicijativni, smo postali tudi Slovenci vsaj deloma in do neke mere podjetni in agilni gospodarstveniki. Bilo je seveda med nami tudi nekaj izrodkov, kakor povsod, a vendar — konservativni duh je iz našega naroda precej izginil. Nešteto gospodarskih podjetij je na novo nastalo, nešteto tujih je prešlo v naše narodne roke. A vse to je bil šele začetek naše gospodarske osamosvojitve, šele prva stopnja v tistem gospodarskem razvoju, ki je za naš narodni obstanek neobhodno potreben.

Mi potrebujemo intenzivno gospodarstvo, močno industrijo, obrt in trgovino, tako, ki bo dala kruha vsemu naraščaju in prirastku, ki bo ustvarila gospodarske in kulturne centre v evropskem stilu in vzgojila slovenski meščanski sloj, ki bo vreden tega imena. Ali naj oddajamo vse večne čase prirastek svojega ljudstva tujini? Na stotisoče in milijone je slovenskih grobov v Trstu, na Reki, v Gorici, Celovcu, Beljaku, Gradcu, na Dunaju, v Westfaliji, Ameriki in Afriki. Že stoletja absorbira tujina skoraj ves naš prirastek, da služi tujim narodom za gnoj. Vsi narodi, ki nas obdajajo, izkazujejo stalen številčni prirastek, samo mi Slovenci smo stacionirani in naše razmerje napram njim je z vsakim letom neugodnejše. Kam nas mora to privedi? Tudi zagovorniki izseljevanja v notranjost naše države se bodo kmalu prepričali, da ta ventil ne bo dolgo odprt, zlasti ne glede šolanega naraščaja. Tega nastaja tudi v hrvatskih in srbskih delih države čezdalje več, in ne bo minilo dvoje desetletij, ko ga bodo imeli tudi naši bratje sami več ko preveč. Kam potem? Ni nobenega drugega izhoda: doma je treba ustvariti podlago za zaposlitev, a ta je mogoča samo v velikem razmahu gospodarske delavnosti, v intenzifikaciji naše produkcije! Za to so pa potrebni veliki kapitali. Zbiranje in koncentriranje teh kapitalov spada med naše pglavitne gospodarskopolitične naloge.

Velika tragika našega naroda je v tem, da sedanja generacija tem nalogam ni dorasla. Nima sposobnosti presojanja važnosti dogodkov, ki se vrste drug za drugim v našo največjo škodo. Mirno je pristalo naše narodno zastopstvo na valutno konverzijo po znanem zloglasnem razmerju, mirno je dopustilo odvzem pupilarnega denarja, mirno prenaša pretirano davčno prakso in mirno gleda tudi na odvajanje našega slovenskega kapitala v osrednje privilegirane banke, katerih kreditno poslovanje za Slovence skoraj ne prihaja v poštev. Prav tako dopušča brez energičnih protestov in brez izvajanja skrajnih konsekvenc ohromenje in demontiranje naše industrije ter zaviranje vsakega njenega novega razvoja pod pretvezo geografičnega položaja; dopušča zanemarjenje naših cest, ki jim po zaostalosti v vsej soseščini ni primere; prekrizanih rok gleda tudi končno na zapostavljanje pri razdeljevanju državnih investicij in javnih del ter dobav iz slovenskih premogovnikov. Posledica vsega tega je, da strada na tisoče slovenskih družin in se vse, kar se more, izseljuje iz domovine, kjer bo za nas za vselej izgubljeno.

Pa še dalje gre naša pasivnost! Brez odpora dopuščamo, da se nam ruši še

ono, kar so zgradili v zadnjih 70 letih z največjimi napori in žrtvami naši najboljši idealisti in voditelji. Samo po njihovi zaslugi smo imeli Slovenci dobre in čvrste denarne zavode: banke, hranilnice in zadružne kreditne zadruge. V potencialnosti so za denarnimi zavodi sosednih držav res zaostajali, toda imeli so čvrsto razvojno tendenco navzgor, in upravičeno je bilo upanje, da bo mogoče v teku let z njihovo pomočjo uresničiti prej navedena slovenska stremljenja, posloveniti kapital obstoječe industrije in do skrajnih mej industrializirati našo slovensko domovino.

Pa je prišlo leto strahovite kreditne krize, l. 1931., usodno leto za naše kreditne zavode in slovensko narodno gospodarstvo, usodno sploh za ves slovenski narod. Usodno ne toliko radi neposrednih učinkov, ampak radi posledic, ki jih nismo znali odvrniti. Ta udarec bi bil lahko paraliziran, kakor je bil kmalu po vseh ostalih državah. Potreben je bil samo poseg emisijskega zavoda v razvoj stvari s širokopropsno kreditno politiko. Toda pomoč je izostala! Bodoča zgodovina bo v sramoto naše generacije zapisala orgije, ki so se pričele okoli krvavečih organizmov našega slovenskega kredita. Sramotno kupčevanje z vložnimi knjižicami, metanje blata na denarne zavode, obrekovanje s pasivnostjo in slabim gospodarstvom in generaliziranje redkih primerov nesolidnosti, dasi je nepobitno, da so slovenski denarni zavodi po ogromni večini solidni in do temeljev zdravi. Vse vprek se je smelo javno in prikrito obrekovati te delikatne instrumente kredita. Dopusčalo se je razširjanje najnemogočejših čenč in klevet.

Zgodovina bo pa ugotovila, da se je tudi nazadnje začelo reševanje tega problema z metodami, ki se dajo razložiti samo z nestrokovnjaštvom in nespo- sobnostjo. Jedra krize, n e l i k v i d n o s t i, se je lotilo s s a n a c i j s k i m i ukrepi, dasi je bila sanacija dosti manj potrebna kakor rešitev vprašanja n e l i k v i d n o s t i! Ta se je pa reševala z individualnimi »zaščitami« zavodov, ki v svoji obliki vsaj za velik del zavodov ne pomenijo nič drugega, kakor počasno likvidacijo. Torej: da okrepiš onemoglo telo, puščaj mu kri! Da se morejo reševati taki položaji edino z zalaganjem z gotovino, ve tudi vsak nestrokovnjak. Prav tako ni težko doumeti, da se bodo pri sedanjí strukturi našega denarnega trga take krize nujno ponavljale, in to tudi pri najdovršenejši organizaciji denarnih zavodov, ako odreče regulacijska akcija emisijskega zavoda. Naš gospodarski položaj pač ne nudi podlage za kratke plasmane. Zahtevati pa, da bi se pretežni del denarnim zavodom zaupane gotovine hranil v blagajnah, je absurd, in tudi bi narodno gospodarstvo od tega ne imelo nobene koristi. Investiranje gotovinskih sredstev v državne in druge papirje pri nas, ko se nam še niti svitati ni začelo, da je iz razlogov očuvanja kreditnega sistema treba skrbeti z intervencijami za stabilnost borznih tečajev, bi pomenilo igro va banque — spekulacijo. Za tako lahkomišljeno poslovanje solidno slovensko kreditno denarništvo še ni dozorelo.

Tako so se torej reševali najtežji problemi naših kreditnih ustanov. A to še

ni bilo dovolj. Politični obziri so zahtevali forsiranje socialnih remedur s ciljem pridobivanja duš, na denarni podlagi. Celih pet let so naši kreditni organizmi trpeli pod to moro, pa kljub temu upali, da se bodo nazadnje le še nekako prerili, ako ne bo ovir od tam, odkoder bi morala priti pomoč. Pa tudi to ni izostalo. V času, ko imajo drugi, relativno ne bogatejši narodi kot mi, denarne zavode z več sto milijonsko in celo milijardno potencialnostjo, se destinirajo itak skromna sredstva naših denarnih zavodov za reševanje politično-socialnih načrtov. V Rusiji smo videli l. 1918., kako so se v času, ko je bilo v državi pomanjkanje industrijskih izdelkov največje, po tovarnah rezali gonilni jermeni za — podplate. A to je počenjala le brezumna množica s front se vračajočih, sestradanih in okuženih, nekulturnih in nepatriotičnih divjakov . . .

Vse to so v prvi vrsti posledice nerešenosti in neurejenosti naših notranjih državnih sožitvenih problemov in popolne pasivnosti, flegmatičnosti ter nesposobnosti naše slovenske politike. Mi smo samo s t r a n k a r j i ! Da obstoja še kako višje poslanstvo od strankarstva, kdo ve za to? Kar je pa najbolj žalostno, je dejstvo, da ne zna razlikovati med narodno-vitalnimi in strankarskimi interesi niti naša širša inteligenca. Vsa javna praksa je to do dobrega pokazala. Celo naši najuglednejši stanovi se ne zavedajo pomena naših kreditnih ustanov za naše narodno gospodarstvo, gospodarsko osamosvojitve in kulturni ter s tem socialni napredek. In vendar ne vemo, pred kakšne položaje nas še postavi bodočnost! V težkih časih se rešijo samo narodi, ki imajo v sebi dovolj življenjskih sil, ki so sposobni za tekmovanje z drugimi narodi in ki napredujejo s časom. Mi nazadujemo, ker se ne zavedamo svojih ž i v l j e n j s k i h interesov!

Propadanje naših denarnih zavodov pomeni skok nazaj za najmanj 50 let v razvoju našega slovenskega naroda. Centralizacija denarništva pa pomeni onemogočitev višje gospodarske, socialne in kulturne izgradnje naše domovine, pomeni stalno obuboževanje našega naroda in padanje v vedno večjo gospodarsko odvisnost, ter onemogočitev nastajanja dovršenega meščanskega sloja, brez katerega narod ni nič drugega kakor suženjska čreda. Slovenci drvimo lahkomišljeno svoji pogubi nasproti!

RADIVOJ REHAR.

KOMUNIZEM, FAŠIZEM IN DEMOKRACIJA

Mednarodna politika zadnjih mesecev leta 1936. se je razvila v boj med fašizmom in komunizmom, ki je vtisnil svoj pečat vsem dogodkom, od snovanja novih meddržavnih zvez do državljanske vojske v Španiji ter postal tako element nemira in nevarnosti krvavih spopadov. Od že davno pozabljenih verskih vojsk, doživljamo v sedanosti prvič zopet mednarodno opredeljevanje po ideoloških usmeritvah, ki se zaradi tega ne ustavlja na mejah držav in narodov in grozi poseči v tudi čisto interne zadeve. Toda, kdor natanko zasle-

duje nagibe izhodišč teh ideoloških bojnih iniciativ, se že kmalu prepriča, da so po veliki večini samo krinke, za katerimi se skrivajo dosti bolj realni in dosti manj ideološki cilji. Tako vidimo, da je novo ideološko mednarodno opredeljevanje v smereh nasprotja fašizem: komunizem tudi v tem podobno nekdanjemu verskemu — tudi za njim so se skrivali po večini neverski nagibi in nameni!

Komunizem je v sedanjem smislu dvignila do aktualnosti ruska boljševiška revolucija l. 1917., ki je bila ruska le geografično, sicer pa v vsem žarodek svetovne revolucije ekstremnega marksizma. Zboljševizirana Rusija naj bi služila mednarodnemu komunizmu samo kot izhodišče za nadaljnji boj, katerega končni cilj bi bil zboljševiziranje vsega sveta. Zato ni bila že smoter sam, ampak šele izhodiščna etapa na poti do končnega smotra. Tako so jo pojmovali vsi njeni glavni voditelji in spremenili sovjetsko Rusijo v centralo vesoljne komunistične propagande, katera ni izbirala sredstev: posluževala se je vseh priložnosti in potov, od ideologije do bajonetov. V tem oziru se je podala celo na bojni pohod proti Evropi, katerega prva žrtev je postala komaj obnovljena republika Poljska. Namen moskovske komunistične internacionale je bil, po zavojevanju Poljske nadaljevati krvavi pohod njenih čet dalje poti zahodu, severu in jugu, končni cilj pa, ustanovitev vesoljne zveze sovjetskih socialističnih republik. Toda pohod se je ponesrečil že ob Visli. Nova Poljska je strla napadalnost čet komunistične internacionale, ki je morala zaradi tega opustiti svojo nasilno taktiko in se lotiti propagandnih metod.

Prvotno vsemu svetu namenjena bojna akcija Moskve se je s tem dualizirala: na eni strani jo je zaposlila ruska realnost, na drugi mednarodna načelnost. Sovjetska vlada in njena rdeča vojska sta postali izrazito ruski, komunistična internacionala (Kominterneta) se je pa spremenila v ideološko in organizatorično centralo vesoljnega komunizma. Prav ta razdelitev je pa postala v bodočem razvoju usodna za neposredno udarno moč vesoljne komunistične revolucije. Razmerje med rusko sovjetsko vlado in s tem sovjetsko Rusijo sploh ter Kominterneta, je vedno bolj izgubljalo prvotno enakomočje, dokler se ni nazadnje sovjetska Rusija sama dvignila nad moč in pomen Kominterne, ki je postala v naših dneh samo še mednarodno politično društvo v ruski državi. Stalinovo stalno oddaljevanje od prvotne toge, statične komunistične ideologije, je pomenilo v enakem razmerju tudi oddaljevanje od dinamične agresivnosti namenov Kominterne. Med tem n. pr., ko je videl Lenin v organizatoričnem in vojaškem utrjevanju sovjetske Rusije še vedno samo pripravo za bodoči bojni pohod komunizma proti nekomunističnemu svetu, vidi Stalin v obojem le sredstvo za ohranitev in obrambo sovjetske Rusije pred nekomunističnim svetom. Sovjetska Rusija je postala s tem ruskim komunističnim voditeljem že sama na sebi dragocena realnost, katere obstoj in nemoteni nadaljnji razvoj sta važnejša kakor mednarodna komunistična revolucija in njena zmaga.

S to spremembo, ki se v svetu dosti premalo upošteva, je komunistična ne-

varnost nehala biti bojna nevarnost; preoblikovala se je v ideološko nevarnost. To pa pomeni, da se nobeni nekomunistični državi ni treba več bati, da bi mogla doživeti na svojih državnih mejah napade mednarodnega komunizma. Tak napad doživi lahko le v okviru svojih lastnih mej v obliki revolucije. S tem je postal komunizem od eksterne zgolj interna zadeva držav in narodov. Z drugimi besedami: komunizma se lahko obrani vsaka država že zgolj s policijskimi sredstvi in ji za to ni treba uporabljati nobenih vojaških čet. Komunizem torej ne ograža mednarodnega miru; od njega ne preti neposredno ne Evropi ne ostalemu svetu nobena bojna nevarnost. Ta je obstajala samo dotlej, dokler sta bili sovjetska Rusija in Kominterneta absolutno eno in isto in dokler nekomunistične države še niso bile tako do zob oborožene, kakor so danes, ko niti vsa silna ruska vojska z nobeno ne bi mogla in smela tvegati odkritega spopada.

Čisto nasproten je pa bil razvoj mednarodnega fašizma. Fašizem je rodila reakcija na komunizem, tako se navadno zatrjuje, a ne popolnoma po pravici. Res je le, da se je mogel fašizem v svoji rojstni deželi Italiji razviti tako naglo samo zaradi tega, ker je strašil italijansko ljudstvo in njegove demokratične državnike s komunistično nevarnostjo, ki bi se pa bila dala odstraniti — v kolikor je res obstajala — tudi brez fašizma: z normalno uporabo zakonov in varnostnih ukrepov. Toda isti fašizem, ki se je izdajal za branilca narodov pred komunistično nevarnostjo, je pod firmo tega branilstva sam zaslužnil te narode na skoraj enak način kakor komunizem, v poznejšem razvoju je pa šel še veliko dalje: uničil je sleherno svobodo mišljenja in gibanja, uzakonil nasilje, uvedel najbrezobzirnejšo diktaturo, dvignil do religije imperializem, razburkal s svojo mednarodno agresivnostjo ves svet in postal nazadnje sam sebi namen. Med tem torej, ko gre evolucija komunizma v sovjetski Rusiji v smer približevanja k neki novi, sicer še na vseh straneh utesnjeni demokraciji, a vendarle demokraciji, in v ostalem svetu k ideološki propagandi, četudi s cilji revolucije, gre razvoj fašizma vedno bolj v diktaturo in neposredno mednarodno agresivnost. Pod firmo obljube, da bo rešil svet nasilja, je uvedel sam še večje nasilje; pod firmo obljube, da bo obvaroval narode diktature proletariata, je uvedel sam brutalno diktaturo klike; pod firmo obljube, da bo preprečil mednarodne krvave spopade, izziva sam k novim imperialističnim vojskam.

Fašistične metode, ako so sprva morda tudi še nekako bile opravičljive v smislu reakcije na komunizem, danes to v nobenem primeru niso več. Pripeljale so svet z dežja pod kap. To, kar danes branijo, zato ni evropska kultura in civilizacija, ampak brezobzirna oblast njihovih oligarhično organiziranih in zmilitariziranih strank. Evropska kultura in civilizacija je ohranjena samo v demokracijah, zato so dejansko tudi le demokracije tiste, ki branijo Evropo in ostali svet tako pred rdečim kakor pred črnim nasiljem ter s tem tudi pred novimi vojskami.

Iz tega bi logično sledilo, da fašizem sploh nima pravice postavljati se za branilca pred komunizmom, in ako se kljub temu postavlja, njegovi nameni

ne morejo biti in tudi niso čisti. Za vsem fašističnim antikomunizmom se skrivajo zgolj agresivni imperialistični nameni. Za nemškim n. pr. zavojevanje Rusije, ki naj bi dala podlago za razširitev nemškega državnega in nacionalnega ozemlja na vzhod. Zato se za nemškim klicem na križarsko vojsko proti komunizmu, ki naj bi izviral na videz iz ideoloških nagnjenj, reži le spaka nove oblike starega »Dranga nach Osten«! V tem nas potrjuje tudi nemška zvezna pogodba z Japonsko, o kateri je napisal Japonec Kuroda v reviji »Diamond« zelo odkrito, da ji je namen potisniti »L' U. R. S. S. vers les régions glaciales du Nord«, (sovjetsko Rusijo proti ledenim pokrajinam severa!)

Dinamika komunizma in fašizma je potisnila demokracijo v ozadje, v defenzivo. Zgodilo se ji je kakor mirnemu in dostojnemu človeku med brezobzirnimi pretepači. Ali se je pa zaradi tega res že preživela in je postala nerabna ter nesposobna, da bi še nadalje reševala probleme javnega življenja narodov in držav ter njihovega medsebojnega razmerja? Na to vprašanje ni mogoč neposreden odgovor. Treba je poseči globlje in si predočiti vso njeno ideološko ter akcijsko strukturo. Demokracija ni toga enolikost, kakor sta komunizem in fašizem, ampak pestra mnogolikost, ker ne pozna dogem, ampak jim je celo načelno nasprotna. Svoja načela more uveljavljati le po poti evolucije in sporazuma. Ta pot je zato vedno daljša in napornejša, kakor pot revolucije in diktature. Tam, kjer mora demokracija sprta načela šele s poravnavo uskladiti, jih komunizem in fašizem enostavno zatreta in vsilita svoja; problem rešita torej tako, kakor je Aleksander Veliki razvozlal gordijski voz: z mečem. Zato v demokraciji ni naglice in na prvi pogled tudi ne dinamike, ker je ta skrita pod površino na videz mirne gladine evolucije. Prav to čisto naravno dejstvo je bilo v glavnem vzrok, da je demokracija izgubila po svetovni vojski toliko pristašev, ki so prešli na stran dinamičnega komunizma ali fašizma. Psihološki vzrok za to je treba iskati v duhovnem nemiru te dobe, navajane iz bojov na frontah in razmer v zaledju hitrice odločevanja in reševanja problemov že v začetku vsake nove situacije. Po vojni človek je s svojimi razrahljanimi živci nepočakan, često tudi nepreudaren. Navadno misli le na dejanje, ne pa tudi na posledice, posebno še, ako meni, da se bodo te posledice pokazale šele čez daljšo dobo in jim bo zato takrat, ko jih bo začutil, že nekako izbegnil. »Kdo ve, kaj bo do takrat!« je flegmatični vzклик večine sodobnikov že za razdobja kratkih let ali celo samo mesecev. Vzrok bega iz demokracije v komunizem in fašizem torej ne leži toliko v demokraciji, ampak v nervoznosti sodobnikov.

Vendar je bila demokracija postavljena pred dinamiko komunizma in fašizma nepripravljena. Menila je, da bosta oba pojava le trenutni obolenji družbe in bo ozdravljenje nastopilo potem samo po sebi, ne da bi sama kaj k temu prispevala. S tem je zamudila poseči po edino uspešnem sredstvu, po lastni pospešitvi dela, zlasti pa reševanja neodložljivo nujnih problemov vsakdanjega javnega življenja in povečanju discipline ter avtoritete. Mimo tega ni razumela kategorične zahteve časa po koreniti socialni re-

formi, katero je komunizem začel — seveda po svoje, dogmatično in radikalno reševati tam, kjer se je uveljavil (v Rusiji) takoj, fašizem jo je pa vsaj obljubil (v Nemčiji). Bila je še premočno zajeta v čar kapitalističnega liberalizma, da bi se mu bila uprla, dasi sta čas in razmere to nujno zahtevala in bi bilo tudi skladno z njenim duhom, kajti premoč socialno izkoriščanih nad socialnimi izkoriščevalci je tako ogromna, da ji odpor te poslednje manjšine ne bi bil škodoval. In v tem je tudi eden vzrokov, zakaj je mnogo ljudi nad demokracijo obupalo in se od nje oddaljilo.

Prav tako popustljiva in neodporna je ostala demokracija v mednarodni politiki, zato je to njeno trenutno slabost komunizem in zlasti fašizem lahko po mili volji izkoristil za svoje dinamične mednarodno-politične akcije. Ker pa se je komunizem, kakor smo videli prej, že odvrnil od direktnih napadalnih namenov ter se zaprl državno-pravno v sovjetsko Rusijo in ostal na starem mednarodnem terenu samo še ideološko, moremo reči, da je tisti, ki nadaljuje njegovo prvotno mednarodno agresivnost, danes le še fašizem. Zato grozi svetu trenutno tudi samo od njega nevarnost za mir.

To nevarnost spoznava vedno bolj tudi demokracija in pričinja stopati iz svoje dosedanje rezerve. Na eni strani vidimo, da skuša z naglimi koraki popraviti zamudo glede socialnih reform družbe (francoska demokracija Ljudske fronte pod vodstvom Leona Bluma!), na drugi strani pa pasivnost v mednarodni politiki (angleška demokracija pod vodstvom Baldwina). V Franciji doživljamo evolucijo demokracije, ki ni po svojem značaju nič manj zanimiva, kakor n. pr. evolucija boljše vizma v Rusiji. Kar je pa še bolj značilno, je to, da je končni cilj obeh evolucij, francoske demokratične in ruske komunistične, precej eden in isti! Kolikor se namreč nova francoska demokracija približuje socialni preureditvi družbe, toliko se približuje novi ruski komunizem preurejeni demokraciji. Morda zato ni prav nič pretirano, ako trdim, da bo dosegla Francija na vsem svetu prva rešitev iz zmed sedanosti v novo socialno demokracijo, in to brez vsake revolucije. Njenemu zgledu bo morala potem hote ali nehote, hitreje ali počasneje, slediti tudi vsa druga demokracija Evrope in ostalega sveta. (V Ameriki čutimo enaka hotenja v demokraciji predsednika Roosevelta.)

Povečana samozavest demokracije s težnjo po temeljiti socialni reformi je zato danes v mednarodni politiki edina sila, ki drži agresivnost dinamičnega fašizma v šahu in mu ne dovoli, da bi pričel tudi v Evropi uresničevati svoje imperialistične namene. Ako se torej posreči obvarovati svet pred novo svetovno vojsko — in vse kaže, da se bo to posrečilo — bo samo uspeh demokracije, zastopane po Franciji, Angliji in drugih večjih in manjših evropskih ter izvenevropskih državah. Brez nove vojske se pa fašizem ne bo mogel razširiti, bo nujno izgubil svojo dinamiko ter bo sam po sebi usahnil, ne da bi nam zapustil kake dobrine, ki bi se dale porabiti v splošno dobro človeške družbe. Nasprotno bo pa zapustil komunizem socialne nagibe, ki bodo prešli v novo demokracijo, socialno demokracijo, kakor so prešle dobrine francoske revolucije v liberalno demokracijo.

RAZMIŠLJANJE OB „NIKOLAJU II.“

Življenje zadnjega ruskega carja, Nikolaja II., je še danes večini svetovne javnosti zavito v mistično meglo, katero skušajo razgnati mnogoštevilni zgodovinarji, psihologi in pisatelji. Toda v večini del, ki so jih napisali, občutimo pomanjkanje objektivnosti ali pa vrednotenje po plitvi zunanosti Nikolajevega vladanja v suhoparnem teku dogodkov. Edini, ki se je postavil na objektivno in obenem zgodovinsko, psihološko ter pisateljsko stališče, je bil Essad Bey. Tako je delo, ki ga pošilja v svet založba »Piramida« v slovenskem prevodu, edina sintetična življenjepisna studija o tej tragični osebnosti polpretekle zgodovine.

S čudovito plastiko nam je orisal pisatelj v tej knjigi Nikolaja II. kot vladarja in človeka, in to na vse obsegajočem zgodovinskem, političnem, socialnem ter psihološkem ozadju carske Rusije pred in med svetovno vojsko. Ničesar ni izpustil, ničesar dodal, ničesar obsodil; skušal je podčrtati le psihološko samoumevnost Nikolajevega nenavadnega življenja in konca. Knjiga ni roman, vendar je malo romanov, ki bi bili tako zanimivi in napeti, kakor je to strogo objektivno zgodovinsko delo. Samo tako nam ga je mogel tudi predstaviti takega, kakršen je bil zadnji Romanovec v resnici. »Življenje Nikolaja II. je mogoče doumeti samo kot mit, kajti carjev notranji svet leži preč od nižnjega življenja, od široke poti pozemeljske vsakdanjosti«, pravi pisatelj v predgovoru. S tem nam je dal ključ, ki edini odpira vrata do te velike zgodovinske skrivnosti.

Evropa, in z njo vred Slovenija, je slabo poznala carsko Rusijo. Navduševanje za vseslovanstvo, ki je videlo v tej Rusiji svojo vodnico, je gledalo na slovanski vzhod z romantičnimi očmi, katere niso bile sposobne videti resnice. Ako bi bile spregledale, bi morale opaziti, da je slovanski velikan v carističnem oklepu do jedra bolan in nesposoben za slovansko vodstvo. Caristična Rusija ni mogla biti nikomur vzor. Orjaški reformator, car Peter Veliki, ji je dal sicer zunanjo evropsko polituro, toda pod to rahlo in varljivo plastjo je ostala nespremenjena mešanica tragičnega boja med azijsko mistiko in barbarstvom na eni ter evropsko kulturo in realnostjo na drugi strani. Carska vladavina v Rusiji je bila za predvojno demokratično dobo nerazumljiv anahronizem. Medtem ko ni bilo v vsej Evropi ene same države, ki ne bi bila zamenjala vladarske avtokracije z demokratičnim parlamentarizmom, je vladal ruski car še vedno kot učlovečeno božanstvo, ki ima edino pravico odločati o državni in zasebni usodi vsega ruskega ljudstva. Njegovim sklepom, izvirajočim iz neposrednega »božjega navdiha«, ni smel ugovarjati niti ministrski predsednik niti carjev lastni brat, — nihče v vsej vesoljni Rusiji. Člani vladarske hiše, ministri, poslanci, plemiči, cerkveni dostojanstveniki, generali, vsi so smeli svoje misli samo najvdaneje priporočati. Ako jih car ni upošteval, so se morali prikloniti in brezpogojno izvršiti njegovo najvišjo voljo.

Evropa je bila prepričana, da je car samodržec in tiran, in tako so mislili tudi milijoni nezadovoljnih Rusov, vsi revolucionarji, liberalci in intelektualci. A car ni bil tiran! Nasprotno, v svoji duši je bil globoko prepričan, da ustvarja s svojo samovlado v svoji državi najvišjo pravičnost in bi se rusko ljudstvo takoj pogubilo, čim bi komurkoli prepustil le najmanjši del te svoje oblasti. Ako je zatrl vsako svobodo misli, govora in pisave, je storil to v veri, da je rusko ljudstvo otrok, ki ne zna misliti s svojo pametjo in ne ve niti tega, kaj je zanj prav in kaj je krivo. Ako je pregnal v Sibirijo svobodomiselnih intelektualce, sestradane delavce, pogube se boječe aristokrate ali dal pomoriti nezadovoljne muzike in požgati njihove vasi, je storil to v prepričanju, da mu Bog tako narekuje. Car in Bog sta bila v njegovi zavesti eno in isto.

Od kod to prepričanje? Iz vzgoje od prestolonaslednika do prestolonaslednika. Tudi Nikolaja II. so vzgajali kot carjeviča v zavesti, da je namestnik božji na zemlji. Tudi njemu so vsi, od starca Pobedonosceva do očeta Aleksandra III., govorili, da je treba za vladanje Rusije samo vere v Boga in božje milosti, a božja milost obsije vsakega ruskega carja že sama po sebi v tistem trenutku, ko ga mazilijo in mu posadijo krono na glavo. Rusijo vlada torej dejansko sam Bog po osebi carja, kateremu daje navodila in naročila potom miselnih pobud in odločitev. Ako se oglasi v carjevi misli Bog in mu pravi, naj napove vojsko krivoverskim Japoncem, jo car mora napovedati, in rusko ljudstvo je dolžno brezpogojno slediti temu božjemu ukazu. Car Nikolaj je bil o tem tako trdno prepričan, da je ob priliki rusko-japonske vojske l. 1904. dejal, da bodo ruske čete premagale Japonce tudi ako gredo nad nje brez orožja. Ko so pa zmagali Japonci, ga to ni prepričalo, da je bila krivda za poraz na njegovi strani, ampak je nasprotno veroval, da je bila njegova država premagana samo zato, da bi Bog njega osebno kaznoval, ker je premalo vestno izvrševal njegova naročila. Isto prepričanje so mu vzbujali v duši ruski porazi v svetovni vojski.

Zaverovan v svoje božje poslanstvo, je dosledno preziral pozemeljsko znanost in se ogibal nasvetov izobraženih ljudi. Čimbolj je bil kdo izobražen in čimvišji položaj je zavzemal v notranji državni upravi, vojski ali celo cerkvi, temmanj je upošteval njegove nasvete. Prej je verjel najpreprostejšemu kmetu ali potepuhu s ceste, ki se ga nikoli niste dotaknili kultura in civilizacija. Samo tako moremo razumeti, kako je bilo mogoče, da so postali njegovi svetovalci nepismeni potepuhi, v katerih dolgi vrsti se je dvignil Gligorij Razputin do orjaškega upliva in temne pogube.

K vsemu temu se je pridružila še druga usodnost — carica Aleksandra Fjodorovna. Rojena sicer kot nemška princesa in vzgojena v Angliji, se je po svoji mistični duševnosti tako prilagodila vzdušju carjevega upliva, da je postala še bolj carska kakor car sam. Tudi ona je vse do zadnjega diha življenja verovala, da je car namestnik božji na zemlji in ga je na to vedno znova opominjala. Dvomov o tem ni prenesla in jih sploh ni dopustila. Težje pa razumemo, da je bil o božanskem bistvu carja prepričan celo njegov stric in ge-

neralisimus, veliki knez Nikolaj Nikolajevič. Ob neki priliki je popolnoma resno vprašal ministrskega predsednika Witteja, kaj misli o carju, in ko mu je ta dejal, da je tudi car človek, kakor vsakdo drugi, je odkimal in dejal, da car morda res ni božanstvo, vendar je nekaj vmes med božanstvom in človekom.

Da so razmere, ki jih je ustvarjalo vladanje takega prepričanja, vodile carsko Rusijo v neizogibno pogubo, je bila zgodovinska nujnost, katere ni bilo mogoče preprečiti. Prav tako nam postane spričo tega razumljivo, zakaj se je prav v Rusiji mogel razviti komunizem do moči, ki ga je nazadnje postavila na oblast. Iz tega nam pa postane nazadnje umevno tudi sovražstvo ruskega komunizma do cerkve ter sploh vere. Car je bil vrhovni vodja ruske pravoslavne cerkve, in ta cerkev je bila tista, ki carja ni samo utrjevala v njegovem božanskem prepričanju, ampak je bila celo še bolj carska in avtokratična kakor on sam. Ko je car dovolil neke nepomembne svoboščine, je uradna cerkev popadala na kolena in molila za carja, »ki zapušča pravo pot«, in verski listi so izšli — črno obrobljeni. Ako sta bila torej car in Bog isto, sta bila isto tudi car in njegovo samodržstvo ter ruska cerkev.

Boljševizem je našel v carski Rusiji svojevrstna tla in svojevrstne razmere, ki so ga izoblikovale v specifično rusko gibanje. Ti znaki specifično ruskega se ga drže še danes doma v Rusiji ter v veliki meri v ostalem svetu. Danes moremo že z gotovostjo trditi, da je le cesaropapizem omogočil uspevanje komunizma in njegovo končno zmago v Rusiji. Ako bi bila cesarska Rusija ustavna demokracija, boljševizem ne bi bil predril in zavladal. Pa tudi v primeru, da bi bil zavladal (to menimo le teoretično), bi bil popolnoma različen od današnjega. Kdor temeljito preuči »Nikolaja II.«, se bo prepričal, da je med bivšim carskim in sedanjim boljševiškim režimom v Rusiji neverjetno mnogo podobnosti, seveda samo v zunanjih metodah.

Tudi v carski, kakor v boljševiški Rusiji, je vladala diktatura, kmet je živel na skupni posesti, mir je slonel na bajonetih, svoboda misli je bila prepovedana in — kljub vsemu silnemu naravnemu bogastvu države so se vrstile lakote z umiranjem tisočev kmetov. Tudi usoda vladajočih je bila podobna. Kakor more danes priti včerajšnji najvišji boljševiški oblastnik sam pod kolesa oblasti, ki ga neusmiljeno zdrobe, tako je mogel priti enako v dobi carizma. Medtem pa, ko vodi iz današnjega vendarle pot vidne evolucije v novo, boljše, za časa carizma ni vodila nobena. Boljševizem je dinamičen, carizem je bil statičen. Boljševizem je boj za rast, carizem je bil »mir mrtvih«.

Rusija je bila in je ostala za Evropo tuj svet, tuj tudi za nas zahodne Slovane, zlasti Čehe in Slovence. Že površen studij primerjave nas prepriča, da je n. pr. med Slovenci in med Rusi dosti večja razdalja, kakor med nami in katerikoli narodom zahodne in srednje Evrope, bodisi da je slovanski, germanski ali romanski. Razlika je tudi v mentaliteti kot temelju narodne bitnosti. V tej mentaliteti prevladuje morda podzavestno slovanska psiha, toda močno prevlečena z navlako usodnih uplivov dediščine starega Bizanta (po-

speševanje zlasti po cerkvi) ter azijatstva. Duhovna pokvarjenost izvira iz bizantstva, nepomirljiva strast iz azijatstva.

Do očiščenja in preroda bo vodila še dolga, naporna in najbrže krvava pot. Kazati jo bo moral duh velikih ruskih mislecev, ki so se kot osamljeni stebri dvignili v čudovite višine očiščenja ter dosegli občudovanje vsega sveta. Kdor bi pa sodil Rusijo po njih, bi se motil. Oni so samo tisto, kar naj bi bilo, ne tisto, kar je. Zato Rusija zahodnemu slovanstvu ni bila, ni in ne more biti vzor, čeprav je najbrže poklicana, da ustvari ne le Evropi, marveč celo vsemu svetu nekoč nove temelje, a šele nekoč, v nedoglednosti. Danes more dati ruski narod (ne glede na vladavine v Rusiji) nam zahodnim Slovanom samo zavest zaledja kvantitativne sile.

Tako je bil tudi carizem tisti gnoj, na katerem je zrasel boljševizem in duhovno vznemiril svet, da tudi še dvajset let po koncu svetovne vojske ne najde miru. Boljševizem je pa zopet pognojil njivo za fašizem, ki je ta nemir stopnjeval do patoloških izrodov. Tako je postala Rusija epicenter že dvajset let trajajočega svetovnega potresa, ki je porušil ali vsaj narušil prej trdno stavbo svetovne demokracije in pričel zavračati sodobnost v mrak srednjega veka, o katerem smo bili tako trdno prepričani, da je za vselej razgnan. Ker je pa bil ustvarjalec tega epicentra car in posebno še zadnji car Nikolaj II. kot oseba, nam to dokazuje, kako ogromen je njegov zgodovinski pomen. Ta pomen se dviga kakor ogromna senca čez Rusijo v vse kontinente in v vsa desetletja. Zato bo mogla popolnoma do dna ugotoviti usodno odločljivost carja Nikolaja II. na razvoj velikih zgodovinskih dogajanj polpreteklosti, sedanjosti in bližnje ter morda celo daljnje bodočnosti, šele neka bolj oddaljena, prihodnja doba. Mi sodobniki jo moremo dojeti komaj v slutnji.

Osebna usoda zadnjega ruskega carja, Nikolaja II., trinajstega v vrsti Romanovih na ruskem prestolu, rojenega na dan potrpežljivca Joba in kronanega 13. maja 1896. v Moskvi, »carja-nesreče«, kakor so ga imenovali v Rusiji že pred zoro dvajsetega stoletja, stopa radi tega v zgodovino ne samo kot ruska, ampak tudi kot svetovna usoda. Malo je rodila zemlja ljudi, ki bi zapustili tako silne posledice, kakor jih je zapustil on, »najnesrečnejši človek svojega časa, Don Quichotte samodrštva«. Njegov problem tudi s tragično smrtjo v hiši Ipatjeva v Jekaterinogradu in koncem pozemeljskih ostankov v skrivnostnem rudniku »Štirih bratov« ni bil rešen.

Zgodovinska biografija Essada Beya »Nikolaj II.«, ki jo je izdala založba »Piramida«, je zato knjiga, ob kateri se človek lahko zamisli kakor ob malokateri drugi. Ta biografija je dogodek, in biti ne bi smelo na Slovenskem izobraženca, ki je ne bi prebral. Odprla mu bo pogled v čudežni svet, da ga bo videl takega, kakršen je v resnici bil, in ne takega, kakršnega nam je čaral pred oči mistični sen vseslovanstva preteklih dob. A prav nam Slovencem je nujno treba, da se osvobodimo sanjaštva in postanemo tudi v tem oziru realni. Sanjaštvo nam je že mnogo škodovalo, ker nas je odvrčalo od spoznanja edine resnice, da si moramo pomagati najprej sami, ako hočemo, da nam bodo pomagali — Slovani.

NAŠA GLEDALIŠČA

MARIBORSKA DRAMA. — Shakespeare: Ukročena trmoglavka; Milan Begović: Božji človek. — Uresničevanje napovedanega programa nam je predstavilo v letošnjem gledališkem letu dve novi dramski deli, ki sta si po času nastanka in načinu obdelave docela nasprotni. Shakespearejeva »Ukročena trmoglavka« je klasična komedija, Begovićev »Božji človek« drama pisatelja sedanosti z vsemi znaki sodobne problematike.

Kakor v vseh svojih delih, razčlenjuje Shakespeare tudi v tej komediji večno prabitnost človeške notranjosti s tenkočutno magijo mojstra psihologa. Zato je jedro komedije kot problem razmerja med moškim in žensko večno, nadčasovno, četudi je zunanja zgradba s svojim srednjeveškim družbenim okoljem že precej daleč od sedanosti. G. Jože Kovič je zgradil svojo režijo in inscenacijo z veliko pieteto do shakespeariske dobe in ustvaril pomembno umetnino. S patino srednjega veka je združil najmodernejše tehnično sredstvo — projekcijo — a s tako sintetično harmonijo, da nismo nikjer občutili razdora. Ugovarjati bi mogli kvečjemu nagnjenju njegove režije v preveliko grotesknost. Skladno z inscenacijo in zamisljivo režije je razvil tudi celotno igro vseh trinajstih slik.

Tak način režije je deloma zabrisal individualno oblikovanje posameznih igralskih vlog, ki so pa bile podane večinoma prav posrečeno, le kdaj pa kdaj so silili posamezni prizori v premočno burkavost. Najmočnejši lik je ustvaril zopet g. Rado Nakrst kot Petruccio, ob katerem je živel bujno in polno tudi sluga Grunio g. Pavla Koviča. Živahno je razvil svoj doslej večinoma še vezani talent tudi g. Verdonic v vlogi Lucentia. Karakterno dobro izklesani so bili dalje: Košutov Gremio, Gorinškovo Baptista in večinoma vsi drugi. Jože Kovič je v svoji sicer izvrstni igri malo premalo podčrtal razliko svoje v gospoda spremenjene vloge sluge Trania. V podobi Hortenzia g. Crnobori ni bil vedno zadosti trden, dasi karakterno dobro zamišljen in ustvarjen. Igrali so še: g. Rasberger Vincentia, g. Košič Biondella, g. Blaž Curtiusa, g. Malec šolnika, g. Standeker, g. Turk in g. Dujec sluge in g. Harastovič krojača. Baptistovi hčerki, Katarino in Bianco, sta upodobili gdč. Starčeva in gdč. Rasbergerjeva, obe z živjetjem v značaj in režijski zasnutek. Tudi ga. Zakrajškova je bila prepričljiva vdova. Posel napovedujočega paža je opravljala gdč. Barbičeva.

Z »Božjim človekom« je slavila naša drama šestdesetletnico hrvatskega dramatika Milana Begovića. Begović je gledališki človek, rutiniran in kultiviran literat, a manj umetnik. Pri njem prevladuje misel nad čustvom, intelekt nad intuicijo. To nam izpričujejo vsa njegova odrska in neodrska dela, a v najočitejši meri prav »Božji človek« sam. Zato bi bil za to proslavo raje videl katero drugo Begovićevo dramo, namesto te, ki je narejena iz misli in ni iztrgana iz življenja, ni ogledalo živega dogajanja, postavljeno pred resnične ljudi. Pravoslavni svečenik Damjan je shema pisateljevega idejnega namena. V tem »božjem človeku« ni nič pristne človeške krvi, ki bi mu sploh dajala pravico, da si išče družico življenja, še manj pa v elementarno čustveni Mari. Tak nadzemeljski človek tega v resnici tudi ne bi storil, ako ga k temu ne bi prisilil — pisatelj, da je mogel na tem zapletljaju uresničiti svoj literarni namen. A tudi sicer ni v njem ničesar, kar bi nas moglo ogreti in pritegniti k njemu. To čuti tudi Mara sama in se mu odteguje, ko jo pa pisatelj vendarle s silo priklene nanj, postane še sama — senca, istemu namenu služeča

shena. Njena notranja sprememba v tretjem dejanju je zato psihološko neprepričljiva, gotovo pa tudi literarno pre nagla in premalo pripravljena. Prav tako ni z ničemer upravičena usoda njene sestre Gjurgje. Sicer pa je vsa drama zmes na eni strani krutega realizma, ki prehaja mestoma v naturalizem, na drugi strani pa od resničnosti odmaknjenega mističizma in simbolizma. Ako bi Begović izločil realizem, bi bil iz te snovi in zamisli lahko nastal dober misterij. Morda bi rešil v dramati problem zadovoljivo le zares velik, genialen umetnik. Vse to so notranje hibe dela, ki jih noben režiser na svetu ne more popolnoma odstraniti; more jih kvečjemu do neke mere zabrisati, n. pr. tako, da zrežira vse delo realistično ali pa vse skozi kot misterij. G. Peter Malec ni storil ne prvega ne drugega, ampak je tesno sledil avtorju, odnosno je nekatera nasprotja še bolj podčrtal. V njegovi režiji in inscenaciji sem zasledil tako elemente: realizma, naturalizma, simbolizma in ekspresionizma. V posameznih dejanjih so prevladovali: v prvem realizem (ako si odmislimo nemogočo inscenacijo), v drugem tudi deloma še realizem, v tretjem pa simbolizem in ekspresionizem, presekani z naturalizmom v sceni z bolniki.

Ob takem delu in režiji so se tudi igralci zaman mučili, da bi nas prepričali. To sta pokazala najbolj gdč. Elvira Kraljeva kot Mara in g. Rado Nakrst kot Damjan. Dokler je igrala realistično, je bila Kraljeva v vlogi Mare na višku svojih izraževalnih sil, odkrila nam je celo neke nove dragocene elemente svojega bogatega igralskega talenta, ko ji je pa izpodnesel tla režiserjev eksperiment v drugem, a dokončno v tretjem dejanju, je postala le še brezvoljno po odru se pregibajoča senca. Nakrstov Damjan je bil taka senca ves čas. V njem ni bilo niti za en sam hip nobene dramatične napetosti, da, še celo nobenega notranjega, duševnega boja ne. Kakršen je stopil na oder v prvi sceni, tak je odšel z njega v zadnji. Igra in režiser sta mu zvezala igralske sile in mu nista dovolila sploh nobene akcije. Več svobode je imela mlada Gjurgja, ki jo je upodobila kot debitantka gdč. Vladoša Simčičeva, posebno v trenutkih duševne zmedenosti z nepričakovano silo in prepričevalnostjo, pa bi jo zato rad videl še v kaki drugi vlogi na našem odru. Vseskozi živ lik je hajduk, zato ga je mogel g. Pavle Kovič upodobiti plastično in učinkovito. Manj prepričevalna, ker manj naravna, sta bila kapetan g. Groma in zaponkar g. Košute. Odlično karakterizirani po maski in igri so bili bolniki v naturalistični sceni tretjega dejanja. Ostali so bili bolj postranski in medli. V teh številnih skupinah so igrali: ga. Zakrajškova Damjanovo mater, ga. Gorinškova, gdč. Rasbergerjeva, ga. Tovornikova in gdč. Križajeva dekleta, g. Blaž hlapca, g. Gorinšek hromca, g. Košič mrtvoudneža, g. Malec drugega mrtvoudneža, g. Crnbori pohabljenca, g. Štandekar drugega pohabljenca, ga. Gorinškova jetičnico, g. Blaž božjastnika, gdč. Rasbergerjeva slepko, ga. Zakrajškova mater, g. Verdonik obsedenca, g. Turk razcapanca in gdč. Starčeva spolno bolno žensko.

-r.

I. JUBLJANSKA OPERA. Opera naj bo žarišče celotne glasbene kulture, nekaka prosvetna ustanova, ki ji je dolžnost, potom kvalitativno čim višje stoječih del voditi k širše pojmovani umetnostni vzgoji, k čim pravilnejšemu gledanju vrednejših umetnin, narodnih in splošno svetovnih. Vedno večji razmah tonfilma, ki nudi tudi glasbo v reproducirani obliki druge stopnje, razteza z raznimi sredstvi obzorja na večjo širino, odpira pogled v tisti svet, ki širšim masam ostaja sicer zaprt, izmaliči vrednote v najbolj dosledno pojmovane ne vrednote: vse to bi moralo še bolj podčrtati vzgojne in posebej umetniške naloge sodobnega koncertnega in gledališkega, operno-dramatičnega življenja. Seveda so nasproti učinkujoče sile premočne, da bi moglo to življenje zavzeti enotno, nespremenljivo ravno linijo v začrtanem smislu; tudi občinstvo je diferencirano tako, da tvori v pogledu gledališkega uživanja vsaj dve smeri. In ena te smeri je že nekoč pospešila rojstvo tiste glasbene forme, ki je v svojem začetku predstavljala duhovito, klasično sintezo glasbe in proze, visoko po svoji obojestranski kvaliteti, pa se je danes iz čisto razumljivih znakov sodobnih

nagonov, gledanj in potreb izrodila v malo duhovito, često neokusno, po glasbeni in pripovedni plati kvalitativno nizko tvorbo, ki poskuša vsaj za silo potešiti instinkte velikih množic — v opereto. Zato ne najde resnega odziva ne pri sodelujočih ne pri pravilno usmerjenih gledalcih in poslušalcih, in že celo pri poslušalcih — kar je najbolj pozitivno! — vzbuja občutek dolgočasje in kvalitativne nepomembnosti. In ena, ne najslabša te vrste, je opereta:

»Pod to goro zeleno...« (premijera 5. okt. t. l.), v treh dejanjih; besedilo so ji napisali Tobis, Mirovsky, Rohan, Špillar, glasbeni tekst pa Jaro Beneš, popularni komponist operet in sodobnik šlagerjev. Vsebina je operetna; ljubezen in zopet ljubezen ji je jedro, gozd in lovci ozadje, vsestranske poroke konec. Čudno, kaj ne, saj se današnje življenje vrti vse drugače, brez lahkotnih, gracioznih revijalno-filmskih ljubavnih zgodb in scen. — Dejanja se vrte v naglem tempu, 12 slik beži mimo poslušalca — brez posebnega vtisa. Glasba je lahka, tipično šlagerska, prepolna znanega »Jaz bi imel tvoj foto«, ki smo ga nasičeni od večnega žvižganja, prepevanja in igranja po ulicah, v kavarnah, gostilnah in barih. Glavne vloge so odigrali: Župančeva (Alena), ki po svoji pevski kvaliteti in načinu pač ne sodi v opereto; Gorski (Jurij Srček), ki je kot operetni igralec prav dober, po svoji pevski višini pa zadošča našemu pojmovanju operetnega osebja; Župan (gozdar Ščetinec), ki s svojim glasom in igro stalno zabava naše operetno občinstvo; Frelj (Horowitz), ki mu je mesto v baletu pač mnogo bolj svojsko kot v glasovnih partijah; Poličeva (Hanči), ki je z dinamično igro prinesla mnogo razpoloženja; Peček (Bulfinek), ki le prečesto s svojimi neduhovitostmi postaja tudi zelo neokusen, da o njegovem glasu vobče ne govorim, in dolga vrsta pomembnejših in manj važnih sodelavcev, od solistov najrazličnejših stopenj in kvalitet do zboristov in statistov.

Režirala je V. Balatkova okusno in kar je bilo moči pestro, koreografiral P. Golovin, dirigiral pa skrbno v zelo skrčenemu orkestru V. Šušteršič. (V »Gledališkem listu« je bil najavljen dr. Švara!). Celotni utis je bil še dokaj ugoden — pripominjam pa, da se osebno z operetami teh vrst ne strinjam, pa jih vendar skušam po vrednosti motriti človeško objektivno.

Naša ljubljanska opera zasleduje vse drugačna stremljenja in smotre kot opereta, saj ji je tudi bistvo drugačno. Dosedanje vpriзорitve so dela starih opernih mojstrov (razen novejših: Karela in Savina); najnovejših odnosno najnovjših, sodobno usmerjenih, letos še ni bilo v repertoarju.

»Ples v maskah« — opera v treh dejanjih, glasba: G. Verdi, prevedel I. Šorli, ta opera, eno najznačilnejših del tvorčeve ustvarjalne sredine, je po svoji globini individualen izraz Verdijeve notranje vsebine, njega dramske sile, ki ji je pravilno odgovoril tudi pripovedni tekst. V začetku naslovljena kot »Vendeta in domino« se je po rigoroznih cenzurah preimenovala v »Un ballo in maschera«, spremenila imena resničnih zgodovinskih osebnosti ter postala učinkovit prikaz vseh svetovnih gledaliških odrov. Na ljubljanskem odru je letos po dvojnosti ansambla žela tudi dvojno usmerjen uspeh. Orkester je odlično naštudiral A. Neffat, stilno ustrezajoče pa je opero režiral O. Šest. V eni izmed zasedb (druge še nisem videl!) so nastopali: Francl (Rikardo), ki se je pevski razvil šele h koncu; njegovo petje kaže še vse polno pomanjkljivosti in spričo glasovnega materiala kar kriči po sistematičnem šolanju; igralski ni bil dovolj razgiban, ne živjet in prepričevalno individualen. Renata je pevski in igralski izborno podal V. Janko, Amelijo pa Oljdekopova, ki je bila igralski odlična, ne pa tudi pevski; njene višine so krhke in nesigurne, boljša je sredina in najboljša globina glasu. Ulriko in Oskarja sta zadovoljivo prikazali Španova in Ribičeva, pa tudi vse ostale vloge so bile ekvivalentno zasedene. Zbor je očitoval dokajšnjo brezskrbnost in premajhno sodelovanje v celotnem liku. Prav te različne stopnje, od zborista pa do solista prve,

druge — stopnje so v operi tisto težko in občutljivo mesto, ki razbija celoto, pa mu spričo razmer ni mogoče — zlasti, če manjka resničnega sodelovanja vseh, povsem od pomoči. Celotna opera je bila na dostojnem nivoju.

»Matija Gubca« — narodna opera v petih dejanjih; besedilo in glasba: Risto Savin. Naslovna opera je naše razveseljivo domače delo, ki ga moramo kljub pomankljivostim in spričo majhne domače produkcije meriti z drugačnimi merili kot svetovna operna dela. Glasba je novoromantičnega značaja, zanimiva, brez težke globine in doslednega lastnega sloga. Obdelava teksta me ni zadovoljila, ker prihaja glavni moment premalo močno, živo in izrazito v ospredje. Sujet in glasba v tej obliki sta mi vobče problem, kajti snov si predstavljam po vsebini kot silno socialno dramo, ki — če je potrebno in primerno! — zahteva odgovarjajoče glasbe. Pa naj bo kakor hoče: Savin se je potrudil in solidno oblikoval svojo opero, ki je tudi pri občinstvu našla zelo ugodnega odmeva.

Izvedba me ni posebno zadovoljila; imel sem utis, da vse vloge niso bile najboljše razdeljene, popolnoma prepričan pa sem, da so se razen nekaterih izjem igravci, zlasti zbor in statisti, potrudili mnogo premalo in s tem znižali efekt dela. Morda so mislili, da pri domačem delu ni treba tolikega sodelovanja, ali kaj? Prepričan sem, da bi v popolnoma dosledno močni izvedbi tudi vzrastel efekt opere, ki bi se nam tako prikazala v mnogo močnejši luči.

Matijo Gubca je pevski in igralski izvrstno prikazal R. Primožič; Pavla Jurkoviča je vsestransko oblikoval v dovršen lik pevski in igralski odlični J. Betetto; Marčec in Ilija Gregorič je bil premalo močan in še ne dovolj izkristaliziran, dočim je A. Petrovčič (Andrija Pasanec) izoblikoval svojo vlogo, zlasti pevski, jako lepo. Ostale vloge (Kogojeva — Jana, Janko — Jožko, Zupan — Tachy itd.) so povečini zadovoljevale; niso pa stopile v ekvivalentno razmerje s prej omenjenimi glavnimi igralci, razen Ribičeve, ki je zelo občuteno in doživeto podala svoj lik, Kogojeve in še redkih drugih sodelujočih. Režija je bila celotni vsebini primerna in stilno enotna (O. Šest), glasbeni part pa je izvrstno naštudiral dr. Švara in s tem močno dvignil kvalitetno operno višino. — Bajе tudi Kreft pripravlja »Matijo Gubca«, a kot dramo, ki bo uprizorjena po Božiču; takrat bomo lahko primerjali oboje del povsem konkretno z ozirom na vsebinsko in odrsko dramatsko obdelavo. — Savinovo opero pa moramo vendarle označiti kot pomemben dogodek našega polpreteklega glasbenega dejstevovanja.

»Hoffmannove pripovedke« — fantastična opera, glasba: J. Offenbach — so priljubljena točka svetovnih in manjših gledališč, tako po glasbeni kakor po dramski strani. Svojevrstna vsebinska obdelava in ne težek, a vedno globok glasbeni slog sta ustvarila kar najbolj pozitiven odnos občinstva do te opere, ki jo na našem odru vedno pred razprodano hišo igrajo že (30. okt. 1936) — trinašestdesetič, kar je dovolj jasen dokaz ogromne popularnosti Offenbachove ustvaritve.

Režiral in dirigiral je »Hoffmannove pripovedke« N. Štrifof, ki je zelo izčrpno in povsem dosledno odgovarjajoče ustvaril dramatsko ozadje ter v glasbenem oziru preciziral vse fineze; režiji je mnogo doprinesel z izvrstno inscenacijo B. Jakac. Balet (koreograf Golovin) je bil na mestu; solo-točko je tehnično dobro odplesala plesalka, ki ji sicer ne vem imena; zdi se mi pa, da po svoji telesni konstrukciji ni posebno srečno izbrana odrska oseba, zlasti ne baleta.

Gjungjenčeva (Olimpija, Giulietta, Antonija, Stella) je bila kot po navadi odlična, prav tako njen partner Gostič (Hoffmann); Betetto je prikazal vsestransko izvrstno dovršene like (Lindorf, Coppelius, Dappertutto, Mirakel), Golobova je bila izvrsten Nikolaj, Gorski dokaj dosleden Spalanzani, Peček (Andrej, Košenilja, Pittrichinaccio, Franc) pa me pri najboljši volji zopet ni zado-

voljil: čeprav se je nekoliko krotil, vendar je po svoji pevski »neduhovitosti« in smešno uplivajoči igralskosti, ki sicer izziva često smeh, uplival neprijetno in kvaril globinsko ozračje resnega dogajanja — vsaj zame. Ostale manjše vloge so bile dobro zasedene, in tako je opera nudila jako lepo zaključno umetniško enoto, ki jo je enkrat podprl celó zbor — dokaz, da se dá z resnim sodelovanjem doseči marsikaj! — Po kvalitetni izvedbi so Hoffmannove pripovedke ena najuspešnejših, dosedaj v letošnji sezoni uprizorjenih oper.

O vseh ostalih dosedanjih in naslednjih operah ter dramskih vprizoritvah ljubljanskega gledališča bom poročal v bodočih številkah.

D. Cv.

LIKOVNA UMETNOST

PETA RAZSTAVA KLUBA »BRAZDE« V MARIBORU. Umetnost, likovna in vsaka, si v Mariboru le počasi in z velikimi navori utira pot v javnost, v kateri je za njo dosti premalo zanimanja. Ako ne bi bilo v vrstah naših umetnikov neuničljivega idealizma, Maribor že davno ne bi imel nobene razstave več, in vendar jih vzdržuje od prve l. 1920. do letošnje jesenske kluba »Brazde« lepo število častno kontinuiteto. Presledek, a ne popoln, je bil le med prenehanjem »Groharja« in ustanovitvijo »Brazde«. Pet let je minilo od prvega nastopa novega kluba. V teh letih so se menjali razstavní prostori in deloma tudi razstavljalci, a menjale so se v marsičem celo umetnostne smeri. Velike smerne razlike preteklosti so izginile; naturalizem, impresionizem in ekspresionizem so zamrli. Klub združuje sedaj same mlajše člane, nekakšno »srednjo generacijo«, ki odločno prevladuje. Tudi ta razstava, odprta od 15. do 29. novembra v »Unionu«, nam je to potrdila. Svojo zasidranost v sodobnosti, a brez izrodov v ekstreme, so izpričali vsi razstavljalci z vsemi svojimi deli. V tem je nudila razstava neko zlitost, dasi so v otenkih in načinu izražanja med posamezniki velike razlike. Druga tipična karakterizacija je splošen znak zorevanja večine brazdovcev. V tem je tudi viden napredek, ki bi ga bila skrbnejša izbira del lahko še bolj poudarila. Razstavní prostor pa ni bil nič primernejši od dosedanjih.

Najmlajši razstavljalet je bil Zoran Mušič, ki edini po svojih letih ne spada v »srednjo generacijo«, a se sicer od nje preveč ne oddaljuje. Naturni značaj ga varuje pred zablodami začetništva v ekstremne eksperimente. K senzacijam se ne zateka, in to je prav, ker za njimi se skoraj vedno skriva sum praznote. Njemu kulisa pa tudi ni potrebna, ker nas prepriča s svojimi hotenji zdravega talenta. V njegovih delih je polno mladostne dinamike, ki ga včasih še nedisciplinirano zanaša. Zaenkrat se mu še pozna Babičeva šola, temelječa na elementih van Gogha. Med petimi razstavljenimi olji je zašel še najbolj na mejo eksperimenta z »Jesenjo na Dravskem polju«, dasi je tu najbolj samosvoj. Najboljši sliki na razstavi sta mu bili »Čolni« in »Oljke«.

V luči dozorevanja se nam je predstavil Karel Jirak. Do te postaje je prehodil mučno in mnogih ovinkov polno pot. Slikati je pričel v času prevladovanja ekspresionizma in je bil sprva izrazit ekspresionist, dasi ne radikalno ekstremen. Potem se je hotel s silo hotenja odtrgati v novejšo smeri, pa je zašel v trdoto in statiko. Bili so časi, ko smo se bali, da bo omagal v svojih naporih, toda že lani smo lahko zasledili tipanje v pravo smer, ki je obetala, da se bo Jirak nazadnje le dokopal do svojske in zdrave podobe. Letos jo je našel, in pred njim se je odprla pot, po kateri lahko pride do viška izrabljanja svojega talenta. Eksperimentiranje v smereh se umika slikanju po notranjih hotenjih. Iz statike prehaja v dinamiko, iz kaosa v urejenost. V nekaterih delih na tej razstavi so bili še vidni ostanke bojev zaključujoče se Jirakove metamorfoze, v drugih je pa nastopil že ves sproščen. Jirakova pot s tem seveda še ni zaključena, ampak komaj začeta. Razstavil je 10 olj večjih in srednjih formatov: 7 primorskih motivov, 1 štajerskega in 2 portreta. Največjo do-

zoritev je pokazal v nekaterih krajinah, zlasti v »Oljčnem gaju« in »Krasu«. Bolj razgibana od prejšnjih sta bila tudi oba njegova portreta.

Ivan K o s je ostal tudi še na tej razstavi nemirni iskalec, dasi je s svojimi deli, zlasti akvareli, dokazal, da se tudi on bliža k ciljem večje ustaljenosti. Kos je odličan akvarelist, nima pa vselej sreče z motivi in modeli. Včasih zabije velike energije v probleme, ki mu ne prinesejo pravega plačila. Razstavil je preveč, zato dela različnih kvalit. Pred vsem je treba tu poudariti, da so kontrasti luči, senc in barv glavni elementi slikarstva in bodo večno ostali. Ponekod je izrazil zelo posrečeno svoja umetniška hotenja, n. pr. pomanjkanje in skrušenost v »Možu«, narejeno nedolžnost navihanca v »Mojem učencu« ter nežno zasanjanost v »Otroku«. Med krajinami so bile najboljše tiste, ki so mu že po motivu nudile barvno razgibanost. Med lesorezoma je bil boljši »Stara dubrovniška ulica«. V teh delih leži pred Kosom pot do zrele slikarske moči.

Albert S i r k je poslal na razstavo premalo svojih del. Med razstavljalci je bil najstarejši in najbolj samosvoj. Našel je že svojo končno podobo, poln je moške sile, razgibane dinamike in ljubi žive barve ter južne kraje in ljudi. Sever ga ne privlačuje; ves je zaverovan v Macedonijo in morje. Tam je v svojem elementu in od tam je večina njegovih del. Pestre barvne ploskve postavlja drugo k drugi in dosega s tem močno razgibanost [»Podkovač«, »Skoplje«], zna pa biti tudi lirično mehek, kar je izpričal s prelivajočimi se toni akvarela »Ulica v Bitolju«. V edinem olju, lastnem portretu, se je postavil pred morje — ne brez namena! V linorezu ni pokazal svoje siceršnje sile. Najboljši je bil akvarel »Podkovač«.

Tudi Rajko S l a p e r n i k je bil zastopan samo s petimi deli, dvema v temperi in tremi v olju. Po gledanju na motive in tehniki slikanja je samosvoj. V tej je tako zasidran, da je težko ločiti tempero od olja. Po svoji naravi je baladno zasanjan, a včasih prav intimen. Živih in pestrih barv ne ljubi, povsod išče raje mračne tone. Razstavil je tri krajine, med katerimi je bil najmočnejši »Motiv iz ljubljanske okolice«, dočim je bilo njegovo najbolj razgibano delo na tej razstavi tihožitje »Raki«.

Ante T r s t e n j a k se nam je predstavil tokrat manj pripravljen, kakor sicer. Zato ni mogel docela izpričati svoje velike umetniške moči, ki jo poznamo iz njegovih številnih del zadnjih let. Na njegove mojstrovine nas je spominjal še najbolj prleški motiv »Ob Muri« s svojo globoko harmonijo in mojstrsko vodo. Iz žive pestrosti barv na ostalih slikah bi utegnili sklepati, da hoče morda na neka nova, od dosedanjih različna pota. Zlasti bi nam o tem govorilo olje »Koča v Ljutomerških goricah«. Njegov portret ge. K. je bil največja slika na tej razstavi. Njena največja odlika je v zelo posrečeni kompoziciji.

Viden napredek je pokazal kipar Vladimir S t o v i č e k, žal, da je razstavil same manjše skulpture: dve deli v lesu, eno v bronu in dve plaketi v mavcu. Dočim je v plaketi moškega portreta klasično trd, je v oni ženskega ves mehak in razgiban, skoraj liričen. Je to njegov najboljši doslej v Mariboru razstavljeni relief. Med ostalo plastiko je najbolj ugajal les »Plesalca«.

Razstavi so bili — ne vem čemu? — priključeni tudi portreti dosedanjih slovenskih mariborskih županov: Tratnikov V. Grčar, Kosov dr. Leskovar, Bucikov dr. Lipold in Mušičev dr. Juvan. Bili niso z »Brazdo« v nobeni zvezi, saj sta dva teh portretov napravila nečlana kluba in imajo tudi vse drugačen namen. Popolnoma zadovoljil ni nobeden. Tratnikov Grčar je v obrazu mojstrsko karakteriziran, a stopa premalo pred ozadje in ima levo laket zarisano. Mušičevemu delu sicer ni mogoče odrekat neke kvalitete, a karakterizacija ni dovršena. Bocikov dr. Lipold je res »zadet«, a delo je le izdelek rutiniranega profesionalnega portretista. Kosov dr. Leskovar združuje poleg Tratnikovega Grčarja še najbolj karakterizacijo in slikarjevo hotenje. O teh portretih bi bilo sploh treba spregovoriti posebej resno besedo. R. R.

NOVE KNJIGE

ANTON MELIK: SLOVENIJA. Prvi del, 1. in 2. zvezek. Strani 700. Izredna publikacija Slovenske Maticе. — Za sedemdesetletnico svojega obstoja je poklonila Slovenska Matica Slovencem geografski opis Slovenije, katerega prvi del leži sedaj pred nami v dveh zvezkih na skupno 700 straneh besedila, zemljevidov, diagramov itd. Že obseg dokazuje, da je to eno najpomembnejših slovenskih znanstvenih del, ki je pa kljub strogi znanstveni obliki pisano tako, da seže lahko po njem vsak izobraženec, ne samo geograf.

Delo, ki ga je opravil s tem naš odlični in neutrudljivi znanstvenik, je ogromno in velepomembno, ker obsega prvo vso našo narodno enoto, ne glede na sedanje državne meje, a prinaša tudi obilo novega gradiva z vseh geografskih področij, ki še nikoli ni bilo zbrano v celoto, ali pa sploh še ni bilo znanstveno obdelano. Prav zato, ker je hotel Melik podati celotno geografijo Slovenije z vsem, karkoli se družī s pojmom moderne geografske znanosti, je delo tudi naraslo preko prvotno nameravanega znatno manjšega obsega.

V prvem zvezku prvega dela je autor obdelal geografski značaj in geografsko-politični položaj Slovenije kot dežele stikov srednje Evrope. Nato se je lotil površinskega lica in geomorfološkega opisa. Tu govori o gorskih sistemih, tektoniki, geološki sestavi in zemeljskih dobah, razčlenjuje pa tudi podrobno zgradbo Alp in Dinarskega gorovja, preoblikovanje površine, Kras in njegove pojave, spremembe v ledeni dobi in zaključuje ta razdelek z geološko sedanjostjo. Sledi opis podnebja in vodnih razmer, rastlinstva in živalstva ter poteka poselitve. V teh poglavjih govori o vremenu, toplotnih odnošajih, padavinah in vetrovih, vodnih razmerah v rekah in jezerih, živalskem svetu, gozdu in kulturnih sadežih ter v zadnjem zaglavju o pred-slovenski dobi, slovenski naselitvi in slovenskih narodnih mejah.

V drugem zvezku prvega dela nam podaja razčlenitev gospodarskega stanja na: prirodo in gospodarsko izrabo, kmetijstvo, zemljiško razdelitev, rude in rudarstvo, obrt in industrijo ter promet in trgovino. V zaglavju o naseljih obravnava kmetska naselja, kmetske domačije, mesta, trge in druga urbana naselja ter gradove, samostane in cerkve. Zvezek, in s tem prvi del, zaključujejo demografske in narodne razmere z orisi gibanja prebivalstva, gostote naseljenosti, narodnega stanja, narodnega preroda in osvobojenja, narodnih razmer na Koroškem in nazadnje na Primorskem. Dodani so bogati knjižni viri s seznamom ilustracij vsega prvega dela (obeh zvezkov). Vseh ilustracij je 215 in še 9 prilog zemljevidov.

Že iz te kratke navedbe vsebine odseva vsa obsežnost in temeljitost tega velikega dela, ki bo tvorilo temelj vsej naši geografski znanosti o slovenski zemlji v bližnji in daljnji bodočnosti. Služilo pa ne bo odlično samo geografu, ampak enako tudi geologu, zgodovinarju, sociologu, etnologu, narodnemu gospodarju, kulturnemu in še marsikateremu javnemu delavcu.

Z znanstvenega stališča Meliku skoro ni mogoče oporekati, razen v nekaterih manj pomembnih zadevah, kjer je skušal užakoniti nekatere še ne povsem dokončne izsledke. Prav tako ni enako obsežen na vseh področjih; med tem ko se ponekod spušča celo v manjše podrobnosti, ostaja drugod le pri glavnih vprašanjih. Tudi vse pokrajine niso obravnavane enako podrobno. Oporekati bi mogli dalje terminologiji: v tako izrecno Slovencem namenjenem delu bi se bil lahko posluževal v večji meri slovenskega izrazoslovja. Čemu je prevzel ponekod po nepotrebem Cvijićevo izrazoslovje v nespremenjeni srbohrvatski obliki? Moral bi ga vsaj toliko prilagoditi slovenščini, da bi bilo v skladu z načeli našega jezika. Sicer bi pa morala biti temeljitejša vsa jezikovna korektura, zlasti še ker bo »Slovenija« služila prav gotovo tudi za podlago bodočim slovenskim zemljepisnim učnim knjigam.

Vse to so seveda drugovrstne zadeve, ki ogromnemu Melikovemu delu ne zmanjšujejo znanstvene vrednosti. Ta bo trajna. Zato ta geografski opis »Slovenije« ne bi smel manjkati v nobeni knjižni omari slovenskega izobraženca. B. S.

S. P. D. RUŠE 1901—1937. — Uredil inž. I. Teržan, tiskala Podravska tiskarna v Mariboru, strani 80. — Ruška podružnica Slovenskega planinskega društva je izdala za svojo 35-letnico spominsko in propagandno knjigo, ki je po vsebini in opremi lep dokument njenega narodnega in kulturnega dela na nekdanji nevarno izpostavljeni severni slovenski meji. Sestavki so objavljeni v slovenščini, nemščini ter francoščini in so jih napisali urednik inž. Teržan, dr. Josip Tomišek, Janko Glaser, Davorin Lesjak, dr. Fr. Kovačič in Pohrski Tijek (Ivan Robnik). V njih je zbranega obilo zanimivega in dragocenega gradiva, ki ne bo služilo koristno le planinstvu in sploh turizmu, ampak tudi kulturnemu in narodnemu zgodovinarju. Knjiga je bogato okrašena s fotografijami in risbami. Jezikovna korektura bi pa bila lahko boljša, zlasti glede hrvatizmov in germanizmov. B. S.

RAZNI ZAPISKI

UMETNOST V NACISTIČNI NEMČIJI. Da hočejo razne leve in desne diktature sedanosti vrniti razvoj človeštva v najtemnejši srednji vek, ne dokazuje samo omejevanje svobode posameznika, ampak tudi svobode misli, kulture in celo umetnosti. Človeška misel, kultura in umetnost v komunističnih in fašističnih državah že doslej niso bile svobodne, nemški narodni socializem je pa šel v tem sedaj še dalje in je prepoved svobode celo uzakonil. S posebno odredbo je v Nemčiji prepovedana vsaka svobodna kritika umetniškega ustvarjanja in kritika sploh. O leposlovju, likovni umetnosti, glasbi, gledališču itd. se kritike ne smejo pisati. Objavljati se smejo le časniška poročila, pisati jih pa morejo samo tisti poročevalci, ki so organizirani v zvezi nemških časnikarjev in v narodni socialistični stranki. Po tej odredbi je torej mogoče o kakem novem nemškem romanu objaviti samo poročilo, v katerem se opisuje njega vsebina, tehnična zgradba, misel itd., ni pa dovoljeno te vsebine, zgradbe, dela in misli kritizirati ali celo odkloniti. Tako bomo poslej brali v nemških časnikih in časopisih enaka poročila o delih največjih umetnikov in največjih mazačev. Sicer se pa dela, ki »niso v duhu narodnega socializma in njegovih idej« v Nemčiji sploh ne smejo spravljati v javnost. Dovoljena je le »narodnosocialistična umetnost«. Tudi slikarji in kiparji morajo biti organizirani v narodni socialistični stranki. Kdor ne bo organiziran, ne bo smel ne razstavljati ne svojih del prodajati. Prepovedane so tudi kolektivne razstave posameznikov; razstavljati smejo samo skupine. Propagando za prodajo bo vodila posebna narodnosocialistična, pod državnim nadzorstvom stoječa centrala. Pa tudi dela teh režimskih umetnikov bo pred razstavo in prodajo pregledala posebna komisija, ki bo ugotovila, ali so v »duhu narodnega socializma«. Da se s tem neha vsako svobodno tekmovanje, da se neha umetnost sploh, ni treba dokazovati. Doslej smo poznali take odredbe samo iz časov španske inkvizicije v srednjem veku. V sovjetski Rusiji, kjer je umetnost tudi »socializirana«, je dovoljena vsaj svobodna kritika, tekma in prodaja. Tako je vtaknil fašizem nazadnje v uniformo še zadnje, kar ni bilo uniformirano — umetnike in umetnost. S tem je Nemčija nehala biti država civilistov, postala je vojašnica. Pohojeno in zatrto je vse, kar je ustvaril človeški duh s tolikimi silnimi napori in žrtvami v dolgih stoletjih od rojstva renesance. B. K.

JUGOSLOVANSKI JEZIK. V vrsto utopistov, ki še vedno sanjajo in verujejo, da se da iz več jezikov napraviti nov jezik in potem oživetiti, je stopil v zadnjem času tudi neki Beograjecan, ki je napisal 2. novembra letos v beograjskem »Vremenu« sestavek, v katerem se ogreva za ustvaritev novega jugoslovanskega jezika. Ta svoj

predlog je na koncu utemeljil s sledečimi trditvami: »Tako bi se doseglo, da bi bil naš jezik enako mil in drag vsemu jugoslovanskemu svetu. Bil bi naravno tudi bogatejši na izrazih. Upoštevati moramo izkušnje drugih naprednih narodov, ker je vsak drugi jezik bogatejši od našega.« — Kako si predlagatelj neki zamišlja navdušenje za novi jezik, ko bi se ga morali vsi, torej prav tako Srbi kot Hrvati in Slovenci, učiti šele v šoli? Učiti tako, kakor n. pr. vsakega drugega tujega jezika? Naj bi le vprašal dijake, kako mili in dragi so jim jeziki, ki jim jih ubijajo v glave po šolah! Pa tudi upanja ni, da bi kdo izven šole kdaj govoril v tem jeziku, n. pr. mati z otrokom. Da bi bili bogatejši? Tudi tega ne verujemo. Upoštevali naj bi dalje izkušnje drugih, naprednejših narodov? Katerih? Niti enega samega naroda ne poznamo na vsem svetu, ki bi si bil svoj jezik umetno ustvaril iz več jezikov. Poznamo pa narode, ki se z muko trudijo, da bi svoj jezik čimbolj očistili tuje navlake. Tako trebijo n. pr. Nemci in Italijani iz nemščine in italijanščine v zadnjem času vse besede, ki niso nemškega ali italijanskega izvira, pa zaradi tega ta dva jezika nista nič revnejša. In končno: da je vsak drug jezik bogatejši od našega? Mi Slovenci glede slovenščine tega nismo nikoli čutili in tudi sedaj ne čutimo. V svojem jeziku povemo in napišemo lahko prav vse tisto, kar lahko pove katerikoli drug narod v svojem jeziku, in marsikaj celo še bolje in lažje. Saj je znano, da je slovenščina mnogo krajša in pregnantnejša, kakor n. pr. nemščina. Mi povemo lahko z manj besedami in bolj določno nekaj, za kar rabi Nемец več besed. Vsak slovenski prevod iz nemščine, pa tudi italijanščine in mnogih drugih kulturnih jezikov, je mnogo krajši kot izvirnik, a jasnost pri tem prav nič ne trpi. Glede slovenščine je torej ta trditev kriva. Veljati bi mogla morda le za srbsčino, o kateri vemo, da glede besednega zaklada znatno zaostaja za slovenščino, prav posebno pa glede čistoče, ker je močno prepojena s turčizmi, arabizmi, grecizmi, nemčizmi itd. Mi Slovenci smo tujke že davno pometali iz svojega jezika, in to med vsemi Slovani najbolj temeljito.

V. R.

SVETOVNA LITERARNA SENZACIJA. Pred dvema leti je sedemnajst velikih svetovnih založništev razpisalo nagrado 300.000 francoskih frankov za najboljši roman, ki bo izšel potem v sedemnajstih jezikih in prejel še običajne honorarje. Rokopise so lahko poslali pisatelji vseh narodov, samo da so bili napisani (prevedeni) v francoščini. Za ta razpis je bilo v vrstah književnikov in založnikov veliko zanimanja, in vsi so pričakovali, da dobi nagrado kateri izmed znanih evropskih ali ameriških leposlovcev. Zgodilo se je drugače: nagrado je prejela dotlej celo v domovini skoraj neznana mlada pisateljica, Madžarka Jolan Földes, za roman »Ulica pri mačkku, ki lovi ribe«. Pisateljica je studirala nekaj časa v Parizu, ko je pa ostala brez sredstev, je stopila kot navadna delavka v neko pralnico. In tu je našla snov za svoj roman, ki ji je prinesel skoraj 3 milijone dinarjev in svetovno slavo. Roman je izšel lani v vseh določenih sedemnajstih jezikih, a v Ameriki pripravljajo po njem tudi že film. Delo samo ni nobena revolucionarna novost; zgrajeno je solidno na starih temeljih pripovedništva. Dokaz, da se tudi v leposlovju vračamo k solidnim oblikam. Morda dobimo delo tudi v slovenskem prevodu.

R. R.

POPRAVEK NAPAK. V Slovenskih goricah zvečer. V Dobrigojevi pesmi na strani 174 v 6. številki »Piramide« so ostale tiskovne napake, ki kvarijo smisel in se morajo popraviti. Šesta vrstica se mora glasiti pravilno: »...in s svojim zamolklim tolkljanjem uspavanke pticam pojo«, osma pa: »...ki v gnezdah po gozdih že spijo, v Slovenskih goricah zvečer«.

Kako lahko uporabite Karmahove

sposobnosti ? za sebe

Ako hočete v kakršnikoli zadevi doseči odločitev, ali pa do dna spoznati svoje soljudi, potem pošljite vzorec svoje, odnosno njihove pisave na naslov:

KARMAH STUDIO, ŽALEC.

Svoje vprašanje formulirate lahko tudi tako, da se nanaša le na zadevo, ki Vas najbolj zanima, in se more izvršiti Karmahova koncentracija potem v tej po Vas določeni smeri, ne da bi se izgubljala v postranskih stvareh.

Karmahovo delovanje!

Vzgoja otrok, poklicna vprašanja, zakonske zadeve, trgovske zveze, odločitve v dvomljivih primerih, osebna vprašanja, anonimna in ponarejena pisanja itd., vse to so vprašanja, ki so na dnevnem redu in pri katerih psihografologov nasvet lahko ugodno preokrene usodo. V življenju vsakega človeka so odločilni trenotki, v katerih zadostuje majhen nasvet, da se spravi življenjska pot na drug tir. Psihografologija ni nikako megleno prerokovanje, temveč je rezultat duševnega proučevanja in analiziranja rokopisa. Dober psihološki nasvet je že marsikoga obvaroval pred nesrečo, zavistjo in celo pred uničenjem eksistence.

Izvolite upoštevati!

Da damo vsakomur priliko, da lahko uporabi svoje zmožnosti glede na pomoč in nasvete za sebe, znaša cena za eno skico v pismenem posvetovanju samo Din 50.—. Izčrpna studioanaliza in posvetovanje pa stane samo Din 100.—. Ta zneska je treba smatrati skoraj izključno kot stroške. Vsak nadaljni preizkus pisave se računa posebej.

Vsa pisma in vprašanja se morajo pošiljati naravnost na stalni naslov:
KARMAH STUDIO - ŽALEC - DRAVSKA BANOVA

Košček SAHARE

za

29.-

Bata